

MEXIKOS FRIMÄRKEN

som uttryck för ett unikt postalt system

av Ph. von Krusenstierna

Mexikos första frimärksemmission utgavs den 1 augusti 1856¹⁾ och det mexikanska postverket höll sig därmed väl framme i den latin-amerikanska världen. Endast Brasilien och Chile hade varit tidigare ute. De erforderliga frankotecknen framställdes en lång tid framåt inom landet, vilket väl också var naturligt eftersom man hade en lång tryckeritradition att bygga på. Det första tryckeriet på den amerikanska kontinenten hade nämligen upprättats av spanjorerna i Mexiko redan 1539.

Däremot är det tydligt att 1850-talets mexikaner var föga hemma-stadda med den tekniska utveckling, som utgjorde en förutsättning för massproduktion av frimärken. Vare sig man prövade gravvyrförfarande eller litografiska metoder så förblev tillämpningen av dem både primitiv och försökmässig till långt in på 1870-talet, då man i stället började beställa tryckmaterialet från Förenta staterna.

I bjärt motsats till det trevande och osäkra framställningssättet för frimärkena står emellertid det lika egendomliga som rigorösa postalt-administrativa handhavandet av dessa frankotecken. Redan från första

¹⁾ De utkom denna dag endast i huvudstaden. I det övriga landet började de inte användas förrän i slutet av månaden. Samtidigt genomfördes en taxereform med införande av två tariffer, en lägre för avstånd upp till c:a 120 km och en högre för större avstånd. Inom fyra månader måste emellertid taxorna höjas, vilket skedde dels genom en minskning av tariffgränsen till c:a 60 km, dels genom en höjning av portot pr. viktenhet. Härvid inträffade det kuriösa att den lägsta valören, $\frac{1}{2}$ real, blev onödig, då det inte längre fanns någon så låg portosats.

början framträdde Mexiko med ett eget postalt system, som saknar motsvarighet i något annat land och som fått sitt mest påfallande uttryck i den välbekanta rika mångfalden av namn- och sifferpåtryck på alla frimärksemissioner fram till 1884¹). Själva påtrycksystemet utvecklades och förfinades och förenklades igen, men bakom variationen ligger hela tiden ett enhetligt administrativt system, som i huvudsak var baserat på minutiös bokföring och strikt kontroll.

Innan vi går in på en närmare redogörelse för detta system kan jag inte underlåta att göra ett par reflexioner om Mexiko som samlingsområde. Kombinationen av primitiva och ibland slumpmässiga framställningsmetoder på ena sidan och de växlande påtrycken på den andra har resulterat i en rent överväldigande mångfald, som måste trotsa varje försök att uppnå ens närheten av fullständighet.

Den frimärksälskare emellertid, som tycker att hans samlande får en extra krydda av en dramatisk historisk bakgrund, av att följa en utveckling från djup primitivitet till civilisation, av mysterier som pockar på en lösning, av pittoreska omständigheter och egendomliga sedvänjor, kan inte finna ett mera spännande fält för sin hobby än Mexiko. Inget annat land kan erbjuda ett sådant urval av posthistoriska och filatelistiska studieområden eller en sådan rikedom på varianter av alla tänkbara slag: dubbelpräglingar, retuscher, feltryck, påtryckfel, tandningar, papper, vattentecken, för att inte tala om makuleringsstämplarna, som mestadels var lokalt tillverkade och i fantasirikedom och variation väl kan mäta sig med de mest berömda områden för stämpelsamlande.

Det märkliga med denna rikedom är, att den är fullkomligt genuin. Här finns ingenting spekulativt, ingenting onödigt eller överflödigt, absolut ingenting gjort för samlarnas skull. Över huvud taget är det påfallande och nästan gripande att bevittna hur hederligt det mexikanska postverket var i sin frimärksutgivning och uppenbarligen också i sina övriga funktioner trots de våldsammaste omvälvningar, inbördeskrig, yttre aggression, ett vidsträckt banditväsen och allehanda frestelser av andra slag. Inte förrän i efterdyningarna till 1913—15 års revolution kommer spekulatjonen in och då var den direkt inspirerad av mindre nogräknade handlare i grannstaterna i norr. Dessförinnan är allting rent.

¹) Detta postala system kan i Postmuseum med fördel studeras i den nya paulinska donationen, där Mexiko är särskilt väl företrätt och som bl. a. innehåller några rariteter av första ordningen.

Att knappast något annat lands filateli varit så illa utsatt för utomstående förfalskares och skojares tyvärr kusligt framgångsrika bemödanden är en annan sak som vi inte skall uppehålla oss vid här.

Till Mexikos ojämförliga charm som frimärksland hör också att dess frimärken ännu är i så hög grad utforskade eller snarare halvutforskade. De har tillkommit i nästan total anonymitet. Man känner inte till upphovsmannen till den första frimärksbilden med det välbekanta huvudet av nationalhjälten Miguel Hidalgo och gravören är endast känd som ett namn i postverkets arkiv — dessutom med två olika initialer, så att man inte vet om det var en eller två personer. Om de följande, i Mexiko producerade emissionerna vet man ingenting alls beträffande upphovet.

Samma oklarhet råder också i väsentliga stycken om både framställningsmetoder och om tryckmaterielens sammansättning. Visserligen har man genom ett litet fåtal bevarade helark och rekonstruktioner kunnat fastslå elementära fakta om de flesta plåtars och stenars storlek, men antalet är okänt eller osäkert för många enskilda valörer. Plåtarna för den första emissionen uppges fortfarande ömsom ha varit av stål, koppar och mässing, om plåtarna för den s. k. örn-emissionen finns knappt ett vettigt ord publicerat (allt går tillbaka till en och samma tidskriftsartikel, som lätt kan bevisas vara rena rappakaljan) och ifråga om de senare litograferade emissionerna är upplysningarna mycket sporadiska, uttömmande om vissa valörer, delvis klarläggande om andra medan en del trotsat alla försök till kartläggning och en och annan överraskande nog inte ens utsatts för någon allvarlig penetrering.

Bakgrunden till denna ofullständighet och ovisshet är naturligtvis bristen på dokumentariskt material i de mexikanska arkiven, som dock är bevarade i största utsträckning. Hur, var och när frimärkena kom till betraktades uppenbarligen som absolut ovidkommande. Om en emission — 1872 års — vet man inte ens med bestämdhet vilken månad den kom ut. Allt som man känner till om själva frimärkena har därför framkommit genom studium av dem.

Förhållandet är det rakt motsatta ifråga om den postala sidan av saken. Här finns ett enastående detaljerat dokumentmaterial bevarat intill våra dagar i de mexikanska arkiven och det är därför inte märkligt att nio Mexiko-samlingar av tio är upplagda efter posthistoriska eller postadministrativa linjer och söker illustrera det egendomliga systemet snarare än frimärkenas framställningssätt, arkens samman-

På motstående sida karta över Mexikos postala administrationssystem, representerat av distrikthuvudkontoren. Här ovan området kring Mexico City i större skala.

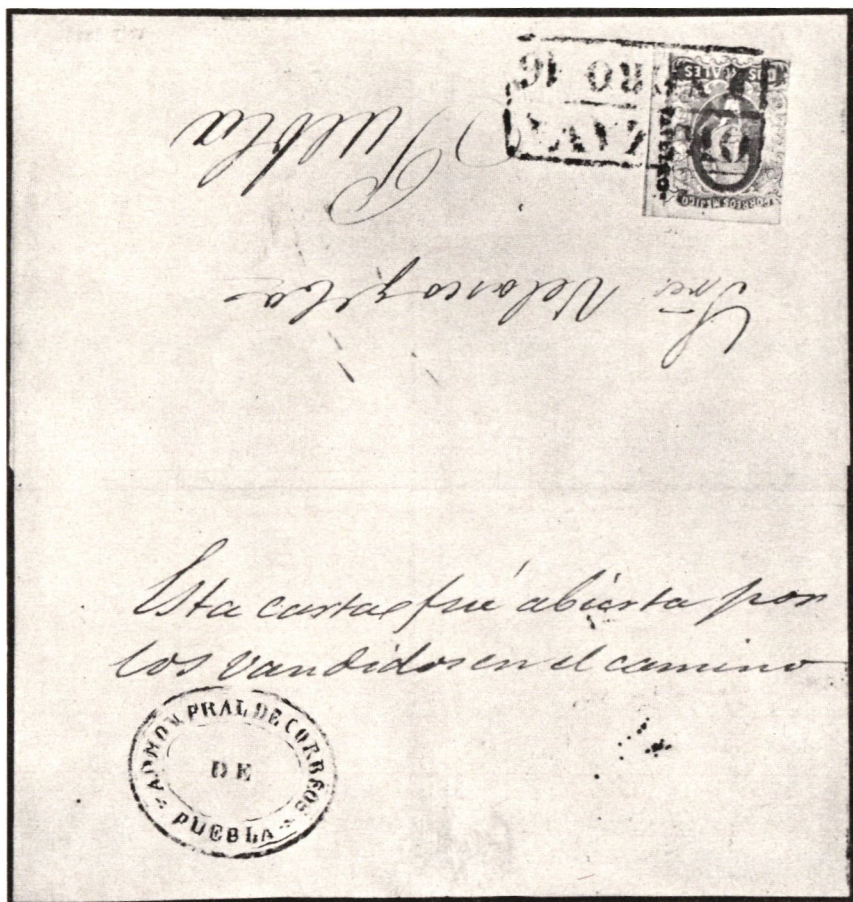
sättning o. s. v. Variationen av s. k. distriktpåtryck fascinerade samlare långt innan specialisering blivit på modet i filatelien och innan man var medveten om dessa påtrycks innebörd.

Redan på 1870-talet hade två franska bröder Caillebotte sammanbragt en aktningvärd samling olika påtryck, och 1885 publicerade de i *Timbre Poste* en lista, som emellertid också upptog påtryck, som ingen annan någonsin sett. Listan kompletterades efter hand, men inte förrän 1926 klarlades systemet i alla detaljer genom ett epokgörande arbete av mr S. Chapman, en engelsman som varit bosatt i Mexiko under en lång tid från 1890-talet och som fått de mexikanska myndigheternas tillstånd att gå igenom alla postarkiv, både det centrala och de som fanns bevarade ute i landet. Chapman återger också den detaljerade förteckningen över levererade frimärken och över redovisningarna, varigenom man exakt vet hur många frimärken som såldes av varje valör i olika delar av landet.

I. ENDAST DISTRIKTSPÅTRYCK (1856—64)

Funktion och administration

Påtrycket, som i början inskränkte sig till ett namn på varje frimärke, var till sin karaktär ett kontrollpåtryck för att förhindra missbruk av frimärkena, en garanti för att märket överkommits på lagligt sätt. Vid denna tid härskade nämligen stor oro och oreda i landet. Politiskt rådde ett praktiskt taget oavbrutet inbördeskrig, som dessutom hela tiden utnyttjades av stormakterna, vilka sökte tilltvinga sig fördelar av varje ny regering. Och dessa var många. Sedan frigörelsen från det spanska väldet 1821 hade inte mer än en statschef lyckats hålla sig kvar hela sin ämbetsperiod och sammanlagt hade ämbetet bytt innehavare mer än 70 gånger under de 35 åren. Banditväsendet var synnerligen utbrett och diligensöverfall hörde nästan till ordningen för dagen. Till och med de huvudvägar, som från huvudstaden gick ut i alla riktningar mot hamnstäder på båda kusterna och viktiga inlandscentra måste hållas under kontinuerlig militärbevakning och i de avlägsnare landsändarna gjorde vägarna ännu knappast skäl för denna benämning — snarare var de obetydligt uppkörda kostigar. Kommunikationerna var under dessa förhållanden givetvis glesa, oregelbundna och osäkra.

»Detta brev har öppnats av banditer på vägen» bekräftar postkontoret i Puebla med sin stämpel på denna försändelse från Orizava. Båda städerna är viktiga centra vid landets mest trafikerade väg.

1. Distriktskontor och kretskontor

Det är mot bakgrunden av dessa förhållanden som man måste se kontrollpåtrycken, vilka baserade sig på den rådande postorganisationen. Postalt sett var Mexiko indelat i ett 50-tal distrikt, som oftast men inte alltid sammanföll med delstaterna. En del postdistrikt bestod av flera stater, en del stater hade flera postdistrikt och det fanns också distrikt som bestod av delar av flera stater. Varje distrikt hade ett huvudkontor, som i regel var beläget i en delstatshuvudstad, men också kunde vara en annan ort och inte alltid den mest betydande i området. Det var dessa orters namn, eller en förkortning därav, som stämplades på frimärkena. I något enstaka fall användes statens namn.

Det som ger Mexiko dess postala egenart är den i detalj genomförda pyramidorganisationen. All kommunikation till postkontoren ute i landet från den centrala administrationen gick genom distriktshuvudkontoren och ingenting gick direkt — åtminstone i princip. (Som vi senare skall se förekom avvikelser). Detta innebar att postkontoren ute i landsorten fick sina frimärken från det överordnade distriktshuvudkontoret och redovisade förbrukningen dit. Huvudkontoren redovisade sedan i sin tur för hela distriktet till centralposten¹⁾ i Mexico City. Några större distrikt fann vid olika tider anledning att indela de underställda postkontoren i grupper och underställa dem ett mellanel, som man skulle kunna kalla för kretshuvudkontor och korrespondens och redovisningar gick då stegvis från postkontoren till kretskontoren, därifrån till distriktskontoren och slutligen till centralposten.

Det hela var så grundligt genomfört att t. o. m. arkiven bevarades ute i distrikten. När mr Chapman ville studera systemet, så måste han resa omkring till distriktshuvudkontoren för att få del av redovisningarna och försäljningen ut till de små postkontoren. I de distriktsarkiv som överhuvud taget fanns bevarade fann han också lika minutiösa anteckningar om varje leverans till underkontoren som de som fördes centralt.

¹⁾ I denna redogörelse används genomgående uttrycket »centralposten» för att beteckna den centrala postmyndigheten (motsvarande generalpoststyrelsen) till skillnad från huvudstadens postdistrikt som betecknas med sitt namn sådant det förekommer på påtrycken, nämligen »Mexico». Då hela unionen avses användes svensk stavning — Mexiko.

2. Frimärkenas giltighet

Kontrollen fungerade så att märkena sändes ut från centralförrådet utan något påtryck och var i detta skick uttryckligen inte giltiga som frankotecken¹). Först vid ankomsten till vederbörande distriktskontor skedde påstämplingen och därigenom fick märkena giltighet. På detta sätt kunde man vara säker på att frimärken, som erövrades på vägen av fientliga politiska styrkor eller av banditer, inte kunde användas av dessa. Överfall på poststationer var inte heller ovanliga och systemet

På dessa tre emissioner bestod kontrollpåtrycket endast av vederbörande distrikts namn, d. v. s. på Hidalgoemissionerna av 1856 och 1861 samt under några månader på den s. k. örnemissionen av 1864. Dessutom användes samma kontrollsystem på Juarez-emissionen av 1864, vilken endast fick lokal användning (se ill. på sid. 51) samt på Hidalgo-emissionen 1867—68, vilken endast användes lokalt i Mexico City med närmaste omnejd. (Ill. på sid. 52)

hade då den fördelen att postmästaren bara behövde stämpla på dagsbehovet och kunde låta resten av det lokala frimärksförrådet ligga ogiltigt. Det var bara den lilla stämpeln han behövde vara rädd om och hålla oåtkomlig för obehöriga.

I allmänhet stämplades också uppenbarligen frimärkena efter hand som behov uppstod, men i en del distrikt har man stämplat på hela partiet vid ankomsten, medan det i andra distrikt åtminstone tidvis tycks ha varit praxis att inte stämpla på kontrollpåtrycket förrän märket satt på brev. Det framgår av förekomsten från vissa distrikt av hela brev, på vilka påtrycket endast delvis träffat frimärket.

¹) Posten var vid denna tid underställd finansdepartementet, där frimärkslagret förvarades. Opåtryckta frimärken levererades efter rekvisition till den centrala postmyndigheten, som förvarade detta mindre lager för det löpande behovet i kassavalv, till vilket de tre högsta postfunktionärerna hade nycklar.

Av det ovan sagda framgår också att obegagnade frimärken utan påtryck av de tidiga mexikanska emissionerna egentligen inte kan betraktas som frimärken, utan på sin höjd som ett slags frimärksämnen.

Underkontoren hade inga egna stämplor utan det ålåg distrikts-huvudkontoret att stämpla distriktsnamnet på de märken, som sändes vidare till underställda postkontor. Påtryckta frimärken var också giltiga överallt inom landet, oberoende av vilket distriktsnamn de bar. Frimärken begagnade och makulerade utanför det egna distriktet är emellertid ganska ovanliga. Vanligast är att märken från andra distrikt kom att användas i huvudstaden. I Chapmans samling fanns Mexico City-stämpeln på märken från ett 30-tal andra distrikt.

3. Stämplor och stämpling

Påstämplingen skedde för hand och påtryckets placering på märket saknar därför varje betydelse. I regel följde varje distrikt en egen praxis: en del placerade påtrycket med stor konsekvens vertikalt till höger eller vänster på märket och så att det lästes uppåt eller nedåt. Horisontellt eller diagonalt placerade påtryck gjordes lika konsekvent i ett fåtal distrikt. I några distrikt kan man finna att placeringen av påtrycket ändrades, varefter den nya placeringen följdes utan avvikelser. I ett fåtal fall stämplades märkena som det föll sig — och man skulle faktiskt kunna göra en liten studie i postpersonalens olika grad av ordningssinne, om man skulle få lust till det.

4. Två namnpåtryck

Dubbla påtryck förekommer förvånande sällan. Däremot förekommer i ett par hittills oförklarade fall påstämpling av två olika namn på ett och samma märke. Sålunda förekommer valörerna $\frac{1}{2}$, 1 och 4 reales av den första emissionen med påtrycken Queretaro och Acambaro. Den senare orten var underkontor i distriktet Queretaro och skulle överhuvud taget inte stämpla på märken. De är endast kända i obegagnat skick och måste anses ha en mycket tvivelaktig status även om de accepterats i de bästa samlingar. På samma sätt känner man till ett enstaka märke i valören 1 real med påtryck Puebla och Tlaxcala.

Ett liknande fall förekommer i den andra emissionen där man påträffar valörerna 1 och 2 reales från Toluca, vilka även bär påtrycket Tescaltitlan, ett underkontor till Toluca, som tydligen under denna emissions kurseringstid upphöjdes till kretskontor, vilket möjligen kan förklara det extra påtrycket.

Variationer i kontrollpåtrycket: Fr.v. 2 r. 1856 Vera Cruz med dubbelt påtryck; 1 r. 1856 Tulancingo med tre påtryck, därav ett horisontellt; $\frac{1}{2}$ r. 1856 med påtryck Queretaro och Acambaro (Coll. Fayoille); samt 2 r. 1861 med tre olika påtryck, nämligen Mexico i sedvanlig typ, $14 \times 2\frac{1}{4}$ mm, vertikalt t.h., Mexico av annan och okänd typ, $12 \times 2\frac{1}{2}$ mm, diagonalt (under Hidalgos haka) samt Puebla av likaledes okänd typ, $11\frac{1}{2} \times 2\frac{1}{4}$ mm med punkt efter A, vertikalt upptill t.v. Det sistnämnda påtrycket är mycket svagt men tydligt skönjbart på originalet.

Själv har jag ett mycket egendomligt märke, 2 reales av 1861, med inte mindre än tre skilda påtryck, två Mexico i olika typer, det ena vertikalt och det andra diagonalt, samt dessutom längs högra kanten ett mycket svagt påtryck Puebla. Det kan tills vidare endast betraktas som en kuriositet — kanske ett utslag av »leklynne» — men det märkliga är att påtrycken härstammar från två olika distrikthuvudkontor. Vid denna tid synes de inte ha fyllt någon postal funktion, men längre fram kommer, som vi skall se, dubbla påtryck av detta slag att få en alldeles speciell betydelse.

5. Stämpeltyper och färgade stämplor

I de större distrikten användes i många fall flera olika stämplor, nästan alltid den ena efter den andra efter hand som de slets ut. I mindre distrikt kunde en och samma stämpel räcka i decennier och komma till användning på den ena emissionen efter den andra. I en cirkulärskrivelse, som utsändes före den första emissionens utgivning och i vilken själva kontrollsystemet förklaras, inbjuds också postmästarna att rekvrirera stämplor för påtrycken från centralposten. Av typlikheten mellan de första stämplorna från de olika distrikten att döma förefaller det säkert att de flesta begagnade sig av detta erbjudande, men senare stämplor har uppenbarligen tillverkats lokalt.

Stämpelfärgen är i regel svart i olika mätnadsgrader men från en del distrikt förekommer även i olika perioder blå och röda påtryck. På den sista emission, som här behandlas, 1874—83 års, finner man även andra färger såsom gröna och violetta. På de äldsta emissionerna är emellertid de färgade påtrycken sällsynta och efterfrågade.

På den första emissionen förekommer blå påtryck från distrikten Apam, Chiapas, Guadalajara, Isla del Carmen och Saltillo samt röda från Campeche, Pachuca och Saltillo. På den andra emissionen är påtrycket från Chiapas i regel blått och samma färg finns mycket sällsynt på märken från Guadalajara. På kejsartidens båda emissioner av 1864 och 1866, d. v. s. på örn- och Maximilian-typerna förekommer endast svarta påtryck, medan man på 1868 års litograferade märken åter finner blå påtryck på märken från San Luis Potosi, Chiapas och Matamoros och på 1872 års serie från Chiapas. På de senare emissionerna är färgade påtryck alldeles för vanliga för att här förtjäna en särskild uppräknig.

Frimärken utan påtryck

Det här skildrade systemet, som förefaller så utsatt för rubbningar genom slarv och allehanda tillfälligheter, hölls med en förvånande konsekvens tills det efter åtta år ytterligare utvecklades. Märken, som undgått påtryck, förekommer naturligtvis från de flesta distrikt men är i stort sett lika sällsynta som dubbelpåtryck. I en del fall har emellertid avvikelser gjorts med en viss konsekvens, och dessa avvikelser har ett betydande intresse både filatelistiskt, posthistoriskt och historiskt.

Dessa speciella fall av uteblivet distriktpåtryck kan i stort sett indelas i två grupper: dels underlät några distriktshuvudkontor mer eller mindre konsekvent att stämpla på frimärkena, dels förekom i ett fåtal fall direkta leveranser av frimärken från centralposten till underkontor ute i landet.

6. Första emissionen utan påtryck

I det första fallet, d. v. s. då distriktshuvudkontor emot förordningarna underlät att påtrycka sitt namn, sammanhänger detta praktiskt taget alltid med förändringar i organisationen. Uppbyggnaden av denna var inte något en gång för alla fixt och färdigt utan den undergick hela tiden förskjutningar. Nya postdistrikt kom till, varvid tidigare underkontor gjordes till huvudkontor, andra försvann och sammanslogs med närliggande distrikt, underkontor överflyttades från ett distrikt till ett annat o. s. v.

Under den första emissionens kurseringstid fanns sammanlagt 51 postdistrikt av vilka tre icke stämplade frimärkena och två av dessa var nytillkomna under perioden. Sålunda blev Colima, som från början var underkontor i distriktet Morelia distriktshuvudkontor i juni 1858. Det fick då från början med sig från Morelia en del frimärken utan påtryck och den första direkta leveransen till Colima skedde inte förrän i januari 1859. Ett annat distrikt som underlät att påtrycka distriktsnamnet var Texcoco, som vid emissionens början varit underkontor till Chalco men blev distriktshuvudkontor 1859, varefter det erhöll sex små leveranser av den första emissionens märken.

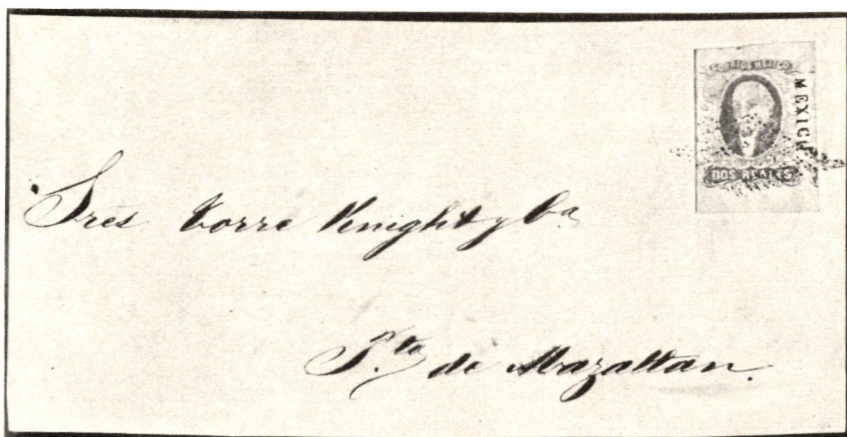
2 r. 1856 med påtryck Mexico och stämpel FRANCO EN/TEPEXI EL RIO, härstammade från den första leveransen till detta lilla postdistrikt;
1 r. 1856 med samma stämpel men utan distriktspåtryck, härstammade från en senare leverans, samt t. b. $\frac{1}{2}$ r. från Apam utan distriktspåtryck med huvudkontorets karakteristiska stumma makuleringsstämpel.

Ifråga om det tredje distriktet, som inte påtryckte sina märken torde förhållandet snarare vara uttryck för en mera speciell ställning. Det gäller Tepeji del Rio, vilket liksom några andra kontor i Mexico Citys omedelbara omgivning var direkt underställt centralposten utan mellanliggande huvudkontor. När det gällde frimärksleveranser och redovisningar hade det sålunda samma status som distriktshuvudkontor, men det skilde sig från dessa bl. a. därigenom, att det inte hade några underställda postkontor att vara central för. Det är sannolikt att bristen på påtryck är ett uttryck för att Tepeji del Rio snarare betraktades som ett underkontor direkt under centralposten än som ett distriktskontor. Det är också möjligt att någon villrådighet i början rådde om kontorets status, då den allra första frimärksleveransen tycks ha varit försedd med påtryck Mexico medan alla efterföljande såldes utan påtryck.

7. Direktleveranser till huvudstadens underkontor

I detta sammanhang kan det påpekas att även en del andra postkontor i huvudstadens utkanter, vilka till skillnad från Tepeji del Rio formellt var underställda distriktskontoret i Mexico City, fick sina leveranser inte från detta sitt huvudkontor utan direkt från centralposten. I dessa fall — det gäller tre postkontor under den första emissionens kurseringstid och ytterligare ett under den andra emissionen — var emellertid frimärkena vid leveransen påtryckta med vederbörande distriktsstämpel, d. v. s. Mexico. Anledningen till att märkena levererades direkt till dessa underkontor torde helt enkelt ha varit att det var expeditionsmässigt bekvämast så. Kontoren låg alla inom bekvämt räckhåll och de flesta ingår numera som förstäder eller ytterområden i huvudstaden.

Eftersom namnen på dessa underkontor figurerar i centralpostens bokföring har de emellertid kommit att bli särskilt uppmärksammade filatelistiskt och det kan vara skäl att nämna dem här. Namnen är Guadalupe Hidalgo, Tacubaya och Tlalpam, vartill under andra emissionen tillkom Rio Frio. I alla — utom i Tacubaya under andra emissionens tid var frimärksförbrukningen ytterst ringa och Rio Frio är

2 r. 1856 med distriktspåtryck Mexico och makulerad med den punkterade romb, som i obetydligt avvikande former användes i huvudstadens underkontor Tacubaya och Tlalpam. Dessa märken levererades direkt från centralposten med förbigående av den sedvanliga distributionsvägen över distrikts-huvudkontoret.

särskilt känt bland Mexiko-samlarna för de summa sex frimärken, som såldes där av 1861 års emission, alla i valören $\frac{1}{2}$ real. Det är naturligtvis en het dröm för specialisten att någon gång träffa på ett av dessa märken, som ingen ännu sett.

Över huvud taget var de här nämnda distrikten och platserna små och hade ytterst obetydlig frimärksomsättning. Försäljningen av de högre valörerna uppgick sammanlagt på flera år till något eller någontal tiotal märken och de lägre till antal som varierar mellan något hundratal och ett par tusental. Det är sålunda frågan om ytterst sällsynt förekommande specialiteter och många av dem är endast kända genom uppgifterna i arkiven och har aldrig påträffats, andra har påträffats endast i några få exemplar. De har emellertid ett obestridligt intresse som illustration till hur Mexikos egenartade postala system fungerade.

8. Avvikande praxis vid påstämplingen

Bortsett från de här nämnda tre distrikten, där man helt underlät att stämpla namnet på frimärkena, förekom också på en del håll olika praxis, uppenbarligen som följd av skilda sätt att tyda förordningarna. I distriktet Temascaltepec, som f. ö. redan 1859 upphörde att vara särskilt postdistrikt och införlivades med Toluca, stämplades distriktsnamnet på alla leveranser till underkontoren, men det gjordes praktiskt taget aldrig på de märken, som användes vid huvudkontoret. Möjligen kan detta bero på, att märkena sattes på breven vid postdisken och omedelbart makulerades med en balkstämpel, bestående av kontorets namn. De var sålunda märkta med distriktsnamnet, även om det skedde på annat sätt än som var avsett.

I distriktet Apam underlät man ofta att stämpla på märkena, i synnerhet de lägre valörerna. I detta fall torde underlåtenheten dock mest ha berott på att tjänstemännen inte tog förordningen så högtidligt.

9. Andra och tredje emissionernas »utan namn»

Vad som här anförts om märken utan påtryck gäller den första emissionen (1856—61). Under den andra emissionen (1861—64) blev underlåtenheten att stämpla på märkena genom slarv i stort sett van-

ligare än under den första, uppenbarligen beroende på den tilltagande oron i landet. De båda distriktshuvudkontoren Tepeji del Rio och Texcoco fortsatte under hela denna emission att sälja endast opåtryckta frimärken. Den första leveransen till Colima blev inte heller påstämplad, men sedan hade distriktet skaffat en stämpel och tryckte på frimärkena i vanlig ordning. Distrikten Cuautitlan och Huejutla, som under den första emissionen följt förordningen, gjorde det uppenbarligen aldrig under den andra emissionens tid. Det förstnämnda distriktet hade en genomsnittsförsäljning av knappt tre frimärken om dagen och Huejutla mindre än två, så det är kanske förklarligt om man där inte tyckte att påstämplingsdekretet var särskilt viktigt.

Under den korta tiden av örn-emissionen innan påtrycksystemet utbyggdes, gjordes påtrycken åter ytterst ordentligt och det synes då endast ha varit Texcoco, som framhärskade i att inte påtrycka namnet. Under denna tid började även kontoren i Guadalupe Hidalgo och Tacubaya under huvudkontoret i Mexico City, att stämpla sina resp. namn på frimärkena.

10. Direktleveranser till underkontor i provinsen

Det ringa antal fall, då direkta leveranser gjordes till underkontor ute i landet (härvid bortses från det speciella förhållandet ifråga om underkontoren till Mexico City) har ett alldeles särskilt historiskt intresse. Anledningen var utan undantag de politiska oroligheterna, varigenom det inträffade att olika distriktshuvudkontor blev avskurna från sina förbindelser med huvudstaden. Då hände det att postmyndigheterna fann för gott att direkt förse ett eller annat underkontor med frimärken. Eftersom dessa inte hade några stämplor kunde de inte heller fullgöra den föreskrivna påstämplingen. I de allra flesta fallen var det också bara frågan om en enstaka leverans. Till några större platser förekom dock två eller tre leveranser inom en begränsad tidrymd. Ett av de underkontor, som fick sådana leveranser, skaffade sig för övrigt en egen stämpel, vilken användes på en del av de sålunda mottagna märkena. Det gäller Aguascalientes, ett kretshuvudkontor under Zacatecas, och det hade sålunda i och för sig en högre ställning i organisationen än de vanliga underkontoren.

Under den första frimärksemissionens tid fick Aguascalientes en sådan direkt leverans, som till största delen användes utan påtryck,

men av vilken också ett mindre antal märken försågs med det förkortade påtrycket Aguascaltes. Att man just i detta fall anskaffade en stämpel beror säkerligen på att själva distriktskontoret på grund av inbördeskriget vid denna tid hade flyttats till Aguascalientes och leveransen avsåg alltså egentligen detta huvudkontor.

Andra direktleveranser gjordes till Perote i distriktet Jalapa, Polotitlan i distriktet Soyaniquilpan (möjligen gjordes på grund av oroligheterna Polotitlan till distriktshuvudkontor för något över ett år), San Felipe del Obraje och Zitacuaro i distriktet Maravatio samt slutligen till Villa del Valle i distriktet Temascaltepec. Allt detta gäller första emissionen.

Några exempel på direktleveranser till underkontor, som avskurits från förbindelse med sina resp. distriktshuvudkontor. Fr. v. 1 r. 1856 från San Felipe Obraje, par av ½ r. 1856 från Polotitlan, 1 r. 1856 från Villa del Valle (alla ur Coll. Larranaga) samt 2 r. 1861 från Tuspan.

Under den andra emissionen (1861—64) gjordes liknande direktleveranser till Aguascalientes, som nu konsekvent stämplade sitt namn på märkena, samt till följande underkontor, som inte gjorde någon påstämpling: Huatusco i distriktet Cordova, Huichapan i Tula de Allende, Polotitlan (se anm. ovan), San Martin Texmelucan i Puebla samt till Tuspan i Vera Cruz. Det sistnämnda kontoret fick två leveranser och var möjligen temporärt upphöjt till distriktshuvudkontor.

Av den s. k. örn-emissionens märken (1864—66) gjordes ytterligare två direktleveranser till underkontor av detta slag, båda under emissionens första år. Den ena sändes till San Juan de los Llanos under Jalapa och den andra till Tepecoacuilco, som vid denna tid sannolikt lydde under Tixtla Guerrero. Härefter upphörde alldeles denna form av direktleveranser till underkontor ute i landet. Däremot fortsatte de till underkontoren i distriktet Mexico City.

Frimärken med historia

Av det föregående har något framgått hur den politiska oron påverkade de centrala postmyndigheternas dispositioner och hur dessa kan avläsas i påtrycksystemets funktion. Det är emellertid självklart att denna politiska oro, som långa tider var ett rent inbördeskrig, också direkt ingrep i distriktens och de små underkontorens funktioner. Härvid är det i hög grad intressant att se hur påtrycksystemet underlättar fastställandet av ett direkt samband mellan frimärkena och stora och små historiska händelser. Ett par exempel är väl ägnade att illustrera detta, och de skulle kunna mångfaldigas:

I början av 1858 hade de upproriska klerikalerna bemäktigat sig huvudstaden medan den konstitutionella liberala regeringen under Juarez bl. a. höll den betydande staden Puebla. I mars tvingades liberalerna emellertid utrymma staden, varvid postmästaren, som också tillhörde det liberala partiet, tog med sig den stämpel som användes för påtryckning av frimärkena. Innan en ny hunnit tillverkas måste ett antal märken i valören 1 real sändas till underkontoret i den lilla staden San Martin Texmelucan, där de användes utan påtryck. Det är här frågan om samma San Martin som nästan exakt 5 år senare, den 23 mars 1863 fick en direkt leverans från centralposten i Mexico City, på grund av att distriktshuvudstaden Puebla då belägrades av fransmännen och postkontoret där följaktligen inte kunde sända ut märken till sina underkontor. Man finner sålunda frimärken av första emissionen stämplade i San Martin men utan distriktspåtryck på grund av ovan nämnda incident med den bortförda stämpeln och likaledes av andra emissionen, då de härstammar från en direkt leverans på grund av belägringen.

Ett liknande exempel erbjuder det tidigare här omnämnda distriktet Zacatecas, en bergsstat norr om huvudstaden. Den 3 nov. 1858 flyttades distriktshuvudkontoret på grund av krigshändelserna till Aguascalientes, ett viktigt centrum i staten och postalt sett ett kretshuvudkontor. Uppenbarligen fick man inte med sig stämpeln, ty som tidigare omnämnts tillverkades en särskild stämpel Aguascaltes för den frimärksleverans, som gjordes direkt dit. Den blev endast färdig att användas på ett litet fåtal av märkena. Den 30 nov. flyttade distriktshuvudkontoret tillbaka till Zacatecas, men då hade tydligen den ursprungliga stämpeln försvunnit, ty de närmaste två frimärksleveranserna, den 25 dec. 1858 och 7 jan. 1859 kunde inte påstämpas utan man skrev i

Ett postdistrikts historia i kontrollpåtryck: T. v. den första distriktsstämpeln för Zacatecas med punkt före och efter namnet. På grund av krigshändelserna flyttades distrikts huvudkontoret i början av nov. 1858 till Aguascalientes, dit en frimärksleverans anlände 12 nov. Denna användes i brist på stämpel först utan påtryck (märket nr 2 fr. v.) och sedermera med påtryck Aguascalientes. Då huvudkontoret i slutet av året återflyttades till Zacatecas hade den ursprungliga påtryckstämpeln tydligen försvunnit och två leveranser försågs därför med distriktsnamnet i handskrift. Här visas två av de tre kända handstilarna. Därefter finner man ett påtryck av ny typ med större bokstäver och utan punkter före och efter namnet (märket längst t. h.).

stället distriktsnamnet för hand på varje märke. Påskriften är känd i tre olika handstilar. Därefter hade man en ny stämpel, som givetvis också var av en ny typ, klar för användning.

11. Leveranser till enskilda personer

Det här skildrade kontrollsystemet gällde från frimärkenas införande i augusti 1856 till den 6 juli 1864, d. v. s. för de båda Hidalgoemissionerna av 1856 och 1861, för Juarez-regeringens kortvariga emission av 1864, som endast kom till användning i distriktet Monterrey och Saltillo, samt under knappt två månader av kejsartidens första emission, den s. k. örn-emissionen.

Under dessa par månader rådde också tydligen på sina håll osäkerhet om de gamla påtryckningsreglerna även skulle gälla under den nya regimen. Märken från ett relativt stort antal distrikt förekommer därför utan något påtryck alls, bl. a. från Jalapa, Lagos, Maravatio, Morelia, Tampico och Zacatecas. Vidare underlät en del distriktshuvudkontor delvis att göra påtryck på märken, som levererades vidare till underkontor, bl. a. av Guadalajara för Tepic, San Luis Potosi för alla sina underkontor och Toluca för Tenango.

Örnemissionens märken utan påtryck: Fr. v. 2 r. ur den post märken som Maravatio lånade från Morelia, vidare ett par av 1 r. stämplat i Tepic, ett kretshuvudkontor under Guadalajara, samt 1 r. stämplat i Xerez, underkontor under Zacatecas.

De är alla eftersökta och sällsynta, men större intresse ur postsystemets synpunkt har egentligen endast märkena från Maravatio. Dessa härstammar uppenbarligen från en mindre post, som distriktet fick som lån från Morelia och som sedan återställdes ur nästa ordinarie leverans till Maravatio.

Under denna tid infördes också en nyhet, då den centrala postmyndigheten började göra frimärksleveranser direkt till banker, handelshus, ambassader, diligenspostkontor och olika myndigheter bl. a. till franska flottan. Den franska krigsmakten hade ju ensam skapat den nya regimen och i de övriga fallen var det uppenbarligen mest frågan om att ge nya märken i utbyte mot den indragna Hidalgoserien. Under här ifrågavarande period kan dessa leveranser inte skiljas från de övriga, då de alla var försedda med påtryck Mexico, mer i det följande skall vi se att de kan identifieras med hjälp av leveransnumren.

12. Stora och små postdistrikt

Så primitiva som förhållandena var i stora delar av det väldiga riket vid denna tid är det klart att anspråken på posttjänsten skulle vara mycket olika i skilda landsändar. Det återspeglar sig också i frimärksförbrukningen. Vi har redan nämnt att det fanns postkontor, som inte sålde mer än några tiotal eller ett par hundratal frimärken under flera år. I själva verket förbrukades av de båda Hidalgoserierna c:a en sjättedel av de båda lägsta valörerna och omkring en fjärdedel av de tre högre valörerna i huvudstaden. Den stora mängden av de resterande märkena förbrukades i några få större centra såsom Vera Cruz, Puebla, Guadalajara o. s. v., i allt ett tiotal distrikt. De övriga distriktsstämplarna är alla mer eller mindre sällsynta och många av dem utomordentligt sällsynta.

I efterföljande tabell är avsikten först och främst att ge en förteckning över de distrikt som existerade under den här ifrågavarande perioden (1 augusti 1856 till 6 maj 1864); vidare över de underkontor, som mottog direkta frimärksleveranser från centralförrådet och dessutom i ett par fall över kretskontorspåtryck som existerar men inte motsvaras av någon direkt leverans utan ingår i leveranserna till vederbörande distriktshuvudkontor.

Det behöver väl inte särskilt understrykas att i de fall då namnet inte påtryckts kan märkena endast identifieras genom makuleringsstämpeln. Siffrorna i kolumnerna för de olika emissionerna utgör ett försök att ge åtminstone någon antydning om sällsynthetsförhållandet mellan olika distriktspåtryck, graderad i skalan 1—5 från mycket vanlig till mycket sällsynt. Det säger sig självt att denna indelning endast kan vara mycket schematisk. Sålunda har jag, trots den överväldigande övervikten för frimärken med påtryck Mexico, ansett det rimligast att även ge de största av de övriga kontoren koefficienten 1, då deras påtryck trots allt förekommer allmänt i marknaden. I en särskild kolumn har jag vidare angivit antalet kända typer av påtryck under hela perioden¹⁾. Eftersom stämplarna använts successivt innebär detta att i regel inte mer än en av dessa typer förekommer på två emissioner, nämligen den som var i bruk just i skarven.

¹⁾ De olika typerna finns avbildade och beskrivna i de Smeth och de Fayolle: *Les Premières Emissions du Mexique*, som finns i Postmusei bibliotek.

Distrikt eller underkontor	1856-61 Hidalgo vitt ppr	1861-64 Hidalgo färgat ppr	1864 Juarez	1864 Örntyp	Antal påtr. typer	A n m.
Acapulco	4	4	—	—	1	
Apam	3	4	—	4	1	Ofta utan påtr.
Baja California	5	5	—	—	1	
Campeche	3	4	—	—	1	
Chalco	3	4	—	4	2	
Chiapas	3	3	—	—	1	
Chihuahua	3	3	—	—	1	
Ciudad Bravos	5	—	—	—	1	
Colima	4	3	—	—	1	Utan påtr. 1856
Cordova	2	3	—	4	2	
Huatusco	—	5	—	—	—	
Cuautitlan	5	4	—	—	1	Utan påtr. 1861
Cuernavaca	3	3	—	4	1	
Durango	2	3	—	—	1	
Guadalajara	1	3	—	2	3	
Tepic	—	—	—	5	1	Även utan påtr.
Guanajuato	1	1	—	2	4	
Hermosillo	3	4	—	—	1	
Huejutla	3	5	—	5	1	Utan påtr. 1861
Isla del Carmen	4	5	—	—	1	
Ixtlahuaca	4	5	—	—	1	
Jalapa	2	2	—	4	2	
Perote	5	—	—	—	—	
S. Juan d. l. Llanos..	—	—	—	5	—	
Lagos	3	4	—	4	3	
Lerma	4	5	—	5	2	
Maravatio	3	3	—	4	1	
S. Felipe del Obraje .	5	—	—	—	—	
Zitacuaro	5	—	—	—	—	
Mazatlan	2	3	—	—	2	
Merida	3	3	—	4	2	
Mexico	1	1	—	2	11	
Guadalupe Hidalgo .	5	5	—	5	1	Eget påtr. 1864, påtr. Mexico 56/61
Rio Frio	—	5	—	5	—	Påtr. Mexico 1861
Tacubaya	5	4	—	5	1	Eget påtr. 1864, påtr. Mexico 56/61

Distrikt eller underkontor	1856-61 Hidalgo vitt ppr	1861-64 Hidalgo färg. ppr	1864 Juarez	1864 Örntyp	Antal påtr. typer	A n m.
Tlalpam	5	5	—	5	—	Påtr. Mexico 56/61 trol. utan 1864
Monterey	3	2	5	—	1	
Morelia	2	1	—	3	3	
Oajaca	2	2	—	—	1	
Orizava	2	2	—	3	3	
Pachuca	3	2	—	4	1	
Puebla	1	1	—	2	6	
S. Martin	—	4	—	—	—	
Queretaro	1	1	—	3	4	
Saltillo	3	3	5	—	2	
San Luis Potosi	2	2	—	3	6	
Soyaniquilpam	4	5	—	5	1	
Polotitlan	5	5	—	—	—	
Sultepec	5	—	—	—	1	
Tabasco	3	4	—	—	1	
Tampico	2	3	—	4	2	
Temascaltepec	4	—	—	—	1	Utan påtr. vid hk.
Villa del Valle	5	—	—	—	—	
Tepeji del Rio	5	5	—	5	1	Endast påtr. 1864
Texcoco	4	5	—	5	—	
Tixtla Guerrero	4	5	—	—	1	
Tepecoacuilco	—	—	—	5	—	
Tlalpujahua	4	5	—	—	1	
Toluca	2	3	—	4	1	
Tula (de Allende)	3	4	—	—	1	
Huichapan	—	5	—	—	—	
Tulancingo	3	4	—	4	2	
Vera Cruz	1	1	—	2	3	
Tuspan	—	4	—	—	—	
Victoria	3	4	—	—	2	
Yguala	4	5	—	4	2	
Zacatecas	2	3	—	3	4	
Agascalientes	5	4	—	4	2	

II. FRAKTIONER OCH »SELLO NEGRO»

Reformkriget 1858—61

Innan vi går vidare och skildrar nästa fas i påtrycksystemets utveckling kan det vara skäl att redogöra för ytterligare ett par företeelser, som spelat en stor roll för det mexikanska postsystemets funktion under de politiska orostiderna, nämligen användningen av fraktioner av frimärken, s. k. »splits», och av frimärkslös frankering, s. k. »sello negro». Fastän det är omöjligt att här gå närmare in på den ytterst växlande striden så är det dock nödvändigt att ange några hållpunkter för den historiska utvecklingen.

Mexikos första frimärksemission utkom under ett kortvarigt lugn mitt i en oerhört upprörd period i landets historia. En diktatur stödd på militären och den mäktiga kyrkan hade just störtats och den liberala regering, som trätt i stället, höll som bäst på att reorganisera landet. En av åtgärderna var lagstiftning mot kyrkan, som förbjöds förvärva jord och tvingades sälja av det den redan hade. Denna lag ledde till ett nytt uppror och efterhand till fullt inbördeskrig, det s. k. reformkriget, mellan klerikaler och liberaler. De förstnämnda fick övertaget i början och erövrade huvudstaden i januari 1858. Liberalerna hade större delen av kriget sitt högkvarter i Vera Cruz. Efter en mycket växlande krigslycka fick liberalerna så småningom övertaget och tågade in i Mexico City på julaftonen 1860.

13. Posten fungerar över fronterna

Under hela denna tid, praktiskt taget tre år, fungerade postverket så gott det kunde. Man sände ut frimärksleveranser i vanlig ordning till alla distriktskontor, som man överhuvud taget hade förbindelser med, och avbrotten gällde till att börja med uppenbarligen endast direkta operationsområden. Striden betraktades tydligen inte ännu som något krig och det finns exempel på att posten gick fram till och med mellan de båda partiernas huvudstäder, om avsändaren var klok nog att sända brevet till någon annan stad först för att därifrån få det vidarebefordrat till den egentliga destinationsorten.

I början av 1859 skärptes emellertid kampen och bl. a. proklamerades i februari undantagstillstånd. Därmed bröts också förbindelserna mera

effektivt. Man kan i postens huvudböcker följa hur frimärksleveranserna under 1856 och 1857 gick ut ostört till alla distrikt. 1858 upphörde leveranserna till en hel rad av de mera avlägsna distrikten, som var helt på liberalernas sida, men det är anmärkningsvärt att de fortsatte hela året till exempelvis Vera Cruz trots att den liberala regeringen hade sitt säte där redan i maj detta år. Först med undantagstillståndet i februari 1859 blev det definitivt stopp, men även därefter sipprade en enstaka frimärksleverans igenom i september samma år och en i slutet av 1860.

Det är sålunda uppenbart att postverket försökte att fungera oberoende av de politiska makthavarna och i stor utsträckning lyckades göra det även om det på många håll endast förmådde befordra mer eller mindre lokala försändelser. Självklart är emellertid både att postförbindelserna över större avstånd blev mer och mer sporadiska och att många distrikt under längre eller kortare perioder blev utan frimärken. Den omedelbara följderna av detta blev, att de lägre valörerna, $\frac{1}{2}$, 1 och 2 reales, som huvudsakligen kom till användning som normala brevporton på kortare distanser, snabbt förbrukades, medan de båda högsta valörerna, 4 och 8 reales, som mest användes för rekommenderade eller tyngre försändelser och på längre distanser, blev mindre och mindre efterfrågade.

14. Fjärdedelar och åttondelar

Halveringar av frimärken som en provisorisk utväg vid akut frimärksbrist är kända från många länder, men i inget annat land torde systemet ha bedrivits i sådan omfattning eller drivits så långt som i Mexiko. Här nöjde man sig inte bara med halveringar utan använde vid behov tre fjärdedelar, fjärdedelar och t. o. m. åttondelar av frimärken för att få fram det erforderliga portot. I sällsynta fall förekommer också kombinationer. Sålunda har jag sett portot 3 reales sammansatt av en fjärdedel av 8 reales och en fjärdedel av 4 reales. Ordet halveringar täcker sålunda inte alls den företeelse, det här gäller, utan man måste snarare tala om fraktionering eller använda den allmänt vedertagna engelska termen, »splits».

Fraktioneringen skedde på alla tänkbara sätt: vertikalt, horisontellt eller diagonalt. Särskilt exotiska ser de sällsynta diagonalt klippta

fjärdedelarna ut. Åttondelar av 8 reales förekommer både som en smal remsa från märkets ena sida och som en minimal fyrkantig lapp.

Följande fraktioner är kända både från den första och den andra emissionens märken:

- 1 real halverad och använd som $\frac{1}{2}$ real
- 2 reales halverad och använd som 1 real
- 4 reales fyrdelad och använd som 1 real
- 4 reales halverad och använd som 2 reales
- 4 reales, tre fjärdedelar använd som 3 reales
- 8 reales, åttondel använd som 1 real
- 8 reales, fyrdelad använd som 2 reales
- 8 reales halverad använd som 4 reales
- 8 reales, tre fjärdedelar använd som 6 reales.

Av dessa är den halverade 4 reales och fjärdedelen av 8 reales mycket vanligare än alla de övriga. Tre fjärdedelar av de båda högsta valörerna och åttondelen av 8 reales är utomordentligt sällsynta och kända endast i några enstaka exemplar.

15. Fraktioner från ett 30-tal distrikt

Bruket av »splits» var så omfattande, att man måste betrakta dem närmast som en ordinarie företeelse, även om de naturligtvis rent tekniskt var ett provisorium. Under de första två emissionerna är de kända från ett 30-tal distrikt och det kan nämnas att specialsamlingar omfattande hundratals brev med sådana »splits» har sammanbragts, där man i inte så ringa utsträckning kunnat klarlägga tiden för deras användande i olika distrikt.

På det hela taget är de naturligtvis sällsynta men frekvensen varierar mycket för de olika distrikten. Vanligast är de från distriktet Zacatecas och det har beräknats att ungefär en tredjedel av alla splits av första emissionen kommer från detta distrikt. Bruket var också mycket varierande. Medan exempelvis Durango slutade leverera frimärken till underkontoren så fort förbindelserna med huvudstaden avbröts och själv behöll hela frimärksförrådet, av vilket de högre valörerna i stor utsträckning fraktionerades, så är splits inte ovanliga från de många underkontoren till Zacatecas. Där utnyttjades systemet också flitigt av själva huvudkontoret medan exempelvis de båda distriktshuvudkontoren Vera Cruz och Queretaro aldrig fraktionerade märken. Det

Två relativt vanliga och en ovanlig fraktion: Fr. v. fyrdelad 8 r. 1856 från Zacatecas, vertikalt halverad 4 r. röd 1861 från Puebla, där fraktionering endast förekom under nio dagar, 26 sept.—4 okt. 1861, samt diagonalt halverad 4 r. svart 1861 från Tampico.

gjorde däremot underkontoren i båda dessa distrikt. Som ett kuriosum kan nämnas att fraktioner även är kända från distriktet Mexico, trots att detta torde vara det enda som oavbrutet hade tillgång till frimärken från centralförrådet.

På detta sätt utnyttjades frimärkslagren ute på distriktskontoren praktiskt taget till sista fjärdedelen av ett märke, men det kunde inte hjälpas att de så småningom tog helt slut.

16. Där frimärken inte slog igenom

Det är, som någon har framhållit, ett ganska egendomligt drag i frimärkets historia, att där det en gång införts har det praktiskt taget aldrig avskaffats eller ens försvunnit mer än mycket temporärt. Överallt där frimärksbrist uppstått av olika skäl, har man vetat att skaka fram provisorier på så kort tid, att det efteråt knappast framstår som något egentligt avbrott eller avbräck. Även i detta avseende svarar Mexiko för ett sannolikt unikt undantag från den allmänna regeln.

Då frimärksförråden ute i landet tog slut och tillförselvägarna var avbrutna fanns inga lokala resurser att få fram provisoriska frimärken, i varje fall inte under reformkrigets period. Sannolikt kom man inte heller på tanken att försöka. Frammärken var överhuvud taget en ny-modighet, som bara funnits i drygt ett år, då förråden började tryta på

många platser, och det föll sig därför mycket naturligare att helt enkelt gå tillbaka till det gamla frimärkslösa systemet. Det var också vad man i stor utsträckning gjorde.

I själva verket är det möjligt att frimärkena aldrig hade riktigt slagit igenom överallt innan de åter försvann. Det finns faktiskt tecken på att i flera distrikt med obetydlig korrespondens och där invånarna i övervägande grad var analfabeter reserverades frimärkena helt för distriktshuvudkontoret och ett litet fåtal underkontor på platser av någon betydelse. Många smärre underkontor hade möjligen aldrig fått några frimärken till försäljning.

17. Återgång till frimärkslös frankering

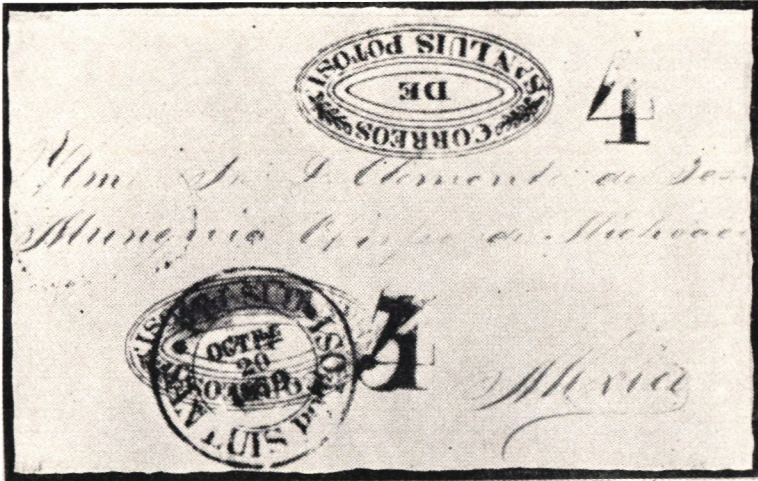
Återgången till frimärkslösa försändelser sanktionerades dessutom i ett särskilt postdekret, där det gavs utförliga anvisningar om hur det skulle gå till för att undvika nära till hands liggande förluster för postverket. En komplikation var nämligen att man i samband med frimärkenas införande och fastställandet av nya postaxor för frankerade försändelser också hade bestämt att avgiften skulle fördubblas för ofrankerade försändelser, avsedda att betalas av mottagaren. Detta skulle dock fortfarande vara tillåtet.

För dessa frimärkslösa men förutbetalda försändelser föreskrevs, att de skulle stämplas med en särskild stämpel (sello negro), som inte fick vara densamma som makuleringsstämpeln för frimärken. Den skulle klart ange att betalning skett, vilket i regel markerades med orden FRANCO eller FRANQUEADO antingen inkomponerade i stämpeln eller som en särskild stämpel. Dessutom skulle det betalda beloppet anges på brevet. Detta skedde vanligen med bläck men på många större kontor hade man kvar stämplarna med olika siffror för ändamålet och dessa kom nu åter till användning. Även för själva FRANCO-stämpeln kom i många fall de förfilatelistiska stämplarna åter i bruk, medan andra kontor fick tillverka nya.

Dessa frimärkslösa brev går bland Mexikosamlarna under beteckningen »sello negro». Uttrycket betyder »svart stämpel» och det var just vad de var. Det har påpekats att dessa stämplarna i själva verket bör betraktas som jämbördiga med vilka frimärksprovisorier som helst. De hör absolut inte till förfilatelien utan fanns jämsides med frimärkena under inemot tre decennier. Trots att förekomsten av dessa frimärkslösa försändelser varit känd sedan mycket länge, så har de utan tvivel

blivit i största utsträckning missuppfattade av specialisterna som sällsynta kuriositeter och mer eller mindre fullständigt förbisedda och okända av filatelisterna i allmänhet. I själva verket har de varit normala i stora delar av landet under långa tider, i vissa distrikt i flera år.

Det är kanske naturligt att man inte fäst sig vid dem då det gäller ett land, där själva frimärkena har så oerhört mycket att bjuda.

Ett i litteraturen ofta omtalat frimärklöst brev från 1859 med valörstämpel 4, markerande portot. Den ena fyran är stämplad över en trea. (Ur Coll. Chapman, sedermera Coll. Stier).

Dessutom är det otvivelaktigt så, att materialet för värdering av den företeelse, som går under beteckningen »sello negro», varit ytterst magert. Då arkiven kommit i marknaden har breven med påsittande frimärken blivit väl tillvaratagna, medan de frimärkslösa breven i de flesta fall rent av kastats bort innan de ens kommit i händerna på någon som förstått att värdera dem.

Det är onekligen en ödets ironi att detta skall ha drabbat ett samlingsområde, som tidigare än de flesta varit så övervägande inriktat på studiet av de rent postala funktionerna. Just för detta studium är naturligtvis »sello negro» liksom »splits» av en mycket central betydelse. Lyckligtvis har på senare tid uppmärksamheten blivit mer och mer riktad på dessa företeelser och därmed har också mera material börjat komma i dagen för ett studium, som knappast ännu är mer än påbörjat.

Franska invasionen 1862—67 och tiden efter

Sedan liberalerna krönt sin återerövring av landet med intåget i huvudstaden vid ingången av 1861, markerades för postverkets del det återställda lugnet med leveranser av den första emissionens frimärken till alla de 51 distrikten under februari och mars. Under tiden förbereddes emellertid en ny emission, samma typ men tryckt på färgat papper. Den utkom i april.

Det har spekulerats en hel del om anledningen till den nya emissionen och främst har man gissat på att det skulle vara en nödvändighet att spara — det dåliga färgade papperet och den svarta tryckfärgen skulle ha varit mycket billigare än det tidigare fina vita papperet och de olika tryckfärgerna — men också en sorts manifestation av den nya regimen. Det förefaller emellertid helt osannolikt att skälet skulle vara något annat än att postmyndigheterna givetvis inte kunde ta risken av att större poster av de gamla märkena skulle finnas ute på olika händer utan att man haft kontroll över inkomsterna av dessa märken. Klerikalerna hade ju svarat för frimärksdistributionen i tre hela år.

Hur härmed än må förhålla sig, så blev lugnet i landet inte långvarigt. Under trycket av de ekonomiska svårigheterna i inbördeskrigets spår såg sig kongressen nödsakad att inställa de utländska betalningarna för en tid av två år. Frankrike och England reagerade omedelbart med att avbryta de diplomatiska förbindelserna och den 31 oktober 1861 förmådde Napoleon III England och Spanien att underteckna en konvention om gemensamma militära operationer mot regeringen Juarez. I slutet av året ockuperade spanjorer Vera Cruz och ett par veckor senare, i januari 1862, anlände brittiska och franska expeditiönsstyrkor.

Efter ett par månader avslöjade fransmännen sina verkliga avsikter, nämligen att föra ett rent erövringskrig, varvid engelsmän och spanjorer drog sig ur spelet. Fransmännen däremot landsatte ytterligare förstärkningar och därjämte återvändande klerikala revolutionärer, som i den franska arméns skydd etablerade en regering. Gemensamt fördes sedan kriget mot liberalerna under Juarez, som efterhand trängdes allt längre mot norr. Ännu på våren 1865 erkändes emellertid Juarez' regering i tolv stater längst i norr och längst i söder.

För postverkets del upprepades nu vad som förut skett under reformkriget. Efter Mexico Citys fall på sommaren 1863 blev de områden,

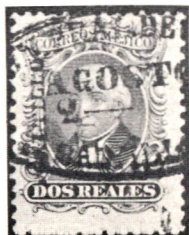
som hölls av Juarez avskurna från frimärksleveranser och tog sin tillflykt först till »splits» och därefter återigen till »sello negro». I samband med införandet av kejsardöme och utropandet av ärkehertig Maximilian av Habsburg till kejsare förberedde klerikalerna en ny frimärksmission med den kejsarliga örnen, vilken först utkom i maj 1864 och därefter infördes i de nyerövrade områdena. Men till dess fortsatte klerikalerna att använda de republikanska frimärkena. Senare ersattes örn-emissionen i samband med en valutareform av en ny typ med porträtt av Maximilian, vilken först provisoriskt utgavs i litograferat och därefter i definitivt graverat utförande.

18. Juarez' emission 1864

Juarez å sin sida mottog under sin reträtt i Monterey ett parti frimärken i nytt utförande, som han tidigare rekviderat från Förenta Staterna. De hann endast användas under c:a åtta månader i de båda distrikten Monterey och Saltillo, innan Juarez under en brådstörtad flykt förlorade hela sin tross och även detta frimärksförråd.

I slutet av 1865 var de liberala styrkorna i grundslagna och spridda överallt och fransmännen stod med sina klerikala hjälptrupper som segrare i ett totalt utplundrat och utsuget land, där absolut intet mer fanns att hämta. Fransmännen började därför snart dra tillbaka sina trupper från de mera avlägsna delarna av landet, varvid liberalerna omedelbart reorganiserade sig och följde efter. Redan på sommaren 1866 hade de viktiga framgångar och återerövringen gick snart i svindlande fart.

I början av februari 1867 lämnade de sista franska styrkorna Mexico City, där deras ställning blivit helt ohållbar. Tjänstemän och soldater erhöll inte längre sina löner, civilbefolkningen plundrades och för varje dag avkrävdes varje hushåll i staden en skatt. Efter fransmännens avtåg var klerikalernas öde snart beseglat och med Juarez' offentliga intåg i Mexico City den 15 juli 1867 markerades slutet på denna tragiska epok i landets historia.

2 r. av Juarez-emissionen med påtryck och stämpel Saltillo.

19. De första lokala provisorierna

Perioden närmast efter krigets slut hör till de filatelistiskt intressantaste. Juarez hade inga frimärken. Märkena med bilden av den avrättade kejsar Maximilian kunde naturligtvis inte användas. Under betydligt mera än ett helt år fahns i praktiskt taget hela landet inga frimärken. Det blev en direkt återgång till de frimärkslösa förhållandena. Nu var landet fullständigt lamslaget och anspråken på postförbindelser från allmänhetens sida naturligtvis vid ett absolut lågmärke. På några få håll prövades vid denna tid för första gången utgivandet av provisoriska frimärken, de flesta av dem till den grad

Hidalgotypen med påtryck Mexico i gotiskt typsnitt var en lokalemission för huvudstaden med omnejd. T. h. 1 r. grön med sällsynt postdiligensstämpel från Cuautla.

provisoriska, att man använde de gamla makuleringsstämplarna med valör insatt i stället för datum eller andra speciella markeringar.

De mest kända av dessa provisorier var de som utgavs i Guadalajara och av vilka en del t. o. m. tandades i cirkel. Andra utgavs i distriktet Chiapas, i distriktet Cuernavaca, i staden Cuautla i distriktet Chalco samt möjligen i distriktet Morelia. Endast i Guadalajara och Chiapas torde dessa provisorier emellertid ha kommit till nämnvärd användning. De övriga är kända i några enstaka exemplar.

I Mexico City påträffades emellertid ganska begränsade restupplagor i postens förråd av 1861 års emission, som blivit över vid örnemissionens införande. Dessa togs nu genast i anspråk och påtrycktes på det sedvanliga sättet med distriktets namn, d. v. s. Mexico, men nu med en helt ny stilsort i gotiskt snitt. Efterhand tryckte man också från den gamla tryckmaterielen, som också bevarats, nya märken både

i de gamla färgerna och i nya färger och på andra papper, vilka påtrycktes på liknande sätt. Dessa märken användes emellertid utslutande i huvudstaden och dess allra närmaste omgivning. De olika emissionerna av Hidalgotyp med gotiskt påtryck är därför, vilket knappast framgår av de allmänna katalogerna, en ren lokalemision för Mexico City.

De provisoriska emissionerna 1867—68 för Chiapas (överst) och Guadalajara.

20. Åter ett frimärkslöst år

Märkligt är det också att små kvantiteter av 1861 års emission med de lokala distriktpåtrycken från den tiden hade blivit liggande på några få distriktshuvudkontor över hela den franska ockupationen, i flera fall tydligen så länge som tre år. Även dessa små förråd togs nu fram och användes i sina resp. distrikt men torde endast ha räckt under mycket kort tid. I varje fall är märken av 1861 års emission kända med stämplarna från 1867 från distrikten Jalapa, Morelia, Orizava och Puebla, och det är möjligt att även andra existerar.

På det hela taget måste man emellertid konstatera att landet utom huvudstaden och möjligen Guadalajara och Chiapas fick klara sina

postförbindelser utan frimärken från mitten av 1867 eller tidigare och ända fram till september 1868, då den nya allmänna emissionen var klar att sändas ut.

Det har nu varit nödvändigt att gå händelserna något i förväg för att ge en någorlunda samlad bild av hur postväsendet fungerade med eller utan frimärken under inbördeskrigen och även av hur intimt filateli och historia hänger samman, då det gäller ett land som Mexiko. Nu skall vi emellertid återvända till kejsartidens örn-emission och till kontrollpåtrycken på den och den efterföljande Maximilianemissionen.

III. LEVERANSNUMMER OCH DISTRIKTSNAMN (1864—67)

Leveranser och underleveranser

Redan från frimärkenas första införande hade som ett led i den minutiösa kontrollen varje leverans av frimärken från centralposten försetts med ett löpande nummer, som fanns infört i huvudböckerna tillsammans med detaljerad uppgift på, hur många märken av varje valör som ingick i leveransen. På samma sätt hade distriktshuvudkontoren hela tiden i sina räkenskaper fört upp underleveranserna under egna löpande nummerserier. I båda fallen började man med ny nummerserie vid början av varje kalenderår.

När de centrala postmyndigheterna under kejsartidens oroliga period fann det nödvändigt att införa ytterligare en kontroll över frimärkenas användning sedan de lämnat centralförrådet, var det därför naturligt att anknyta till det redan genomförda bokföringssystemet. Kontrollen gick helt enkelt ut på att leveransens löpande nummer trycktes på varje frimärke, som ingick i leveransen, varvid numret bestod av dels ett ordningsnummer, dels årtalet.

Och inte nog med detta — även distriktshuvudkontoren ålades att på samma sätt markera frimärkena i de underleveranser, som sändes ut till underkontoren, i överensstämmelse med den lokala bokföringen. I några sällsynta fall utsträcktes detta påtrycksystem ytterligare, så att kretshuvudkontor, som mottagit märken med dels det centrala huvudleveransnumret dels också med underleveransnumret från sina resp. distriktshuvudkontor i sin tur stämplade på ett tredje leveransnummer vid utsändningen av märken till underställda postkontor.

Samtidigt med införandet av detta nya påtrycksystem bibehölls dock den gamla förpliktelsen för distriktshuvudkontoren att stämpla på distriktets namn på mottagna leveranser och förhållandet var oförändrat så, att märkena trots leveransnummerpåtrycken var ogiltiga som frankeringsmedel utan distriktets namn.

Två märken från samma leverans, nr 223—1864 till Queretaro, märket t. h. dessutom med underleveransnummer 67, som sändes till San Juan del Rio.

Man bör också ha klart för sig de olika påtryckens olika funktioner. Påtrycken av leveransnummer och underleveransnummer gjordes från den utsändande sidan och medgav en central kontroll, vare sig den skedde från huvudposten i Mexico City eller från distriktshuvudkontoren. Namnpåtrycken gjordes däremot av den mottagande parten, i regel distriktshuvudkontoren, och avsåg att överhuvud taget göra märkena giltiga.

21. Två månader utan leveranspåtryck

Som redan framgått av det föregående infördes leveransnummerpåtrycken först någon tid efter det att kejsartidens första emission, den s. k. örn-emissionen, tagits i bruk. Denna hade kungjorts genom ett dekret den 8 april 1864 och utgivningsdagen hade bestämts till den 15 maj. Redan den 8 maj levererades emellertid frimärken av denna emission till några större distrikt ute i landet, för att dessa skulle ha tid att sända ut underleveranser till underställda postkontor. Leveranserna till övriga distrikt, däribland Mexico City, gick däremot inte ut förrän den 14 maj. För alla dessa märken gällde den gamla ordningen, att de utsändes utan något påtryck alls men före användandet skulle de förseas med distriktets namn.

I slutet av juni, alltså efter föga mer än en månad, utgick emellertid en order till distriktshuvudkontoren att underleveransnummer i enlighet med bokföringen skulle påstämplas alla märken, som sändes ut till underställda postkontor, och ett par veckor senare, den 8 juli, började centralposten själv trycka nummer på alla utgående leveranser. Både centralposten och distriktskontoren hakade på de löpande nummer-serierna i sin bokföring, där man just befann sig, och man började sålunda inte med nya nummerserier. Den första påstämplade huvudleveransen var sålunda nr 118-1864, vilken utsändes till Guanajuato den 8 juli, och exempelvis Guanajuatos lägsta kända underleveransnummer för 1864 äi nr 51.

22. Leveransernas antal

Centralposten utsände på detta sätt 123 numrerade leveranser under 1864 (nr 118—244), 216 leveranser 1865 och 130 leveranser under 1866 fram till den 1 augusti, då en ny emission utkom. Ifråga om 1866 års leveranser bör det dock nämnas att numren går upp till 131, då ett nummer av någon anledning överhoppades, nämligen nr 129-1866.

Från 1 aug. 1866 utkom den nya emissionen med kejsar Maximilians bild, föranledd av en valutareform. Denna gång började centralposten med ny nummerserie och en del av distrikten följde detta exempel ifråga om underleveransnumreringen medan andra fortsatte i löpande följd. Av Maximilianemissionen utsändes under 1866 140 numrerade leveranser, men 1867 då kejsardömet redan befann sig i full upplösning, utsändes under nära fyra månader fram till det definitiva slutet inte

Leverans- och underleveranspåtryck på Maximilianemissionen: 92—1866 Guanajuato, d:o med underleveranspåtryck nr 16 för Leon samt 137—866 Queretaro med underleveransnummer 4 för Celaya.

mer än 20 leveranser, därav 13 till Mexico City. Nr 20-1867, som finns bokförd, har emellertid inte påträffats på frimärken och man antar att den helt enkelt försågs med samma påtryck som föregående leverans, nr 19. Båda gick till Mexico City.

Underleveransernas antal varierar naturligtvis mycket starkt beroende på distriktens storlek och ekonomiska betydelse. I de större uppgick de till 50 à 100 om året, medan de i mindre distrikt stannade vid något eller ett par tiotal och i en del distrikt, som huvudsakligen bestod av ett huvudkontor, inte förekommer alls. Uppenbarligen har det inte ens under denna tid ansetts nödvändigt att förse de betydelselösaste postkontoren med några frimärken alls, utan dessa har på många håll fått reda sig med frimärkslös frankering för de få försändelser de hade att expediera.

23. Olika typer av leveranspåtryck

Leveranspåtrycket gjordes typografiskt från en form i vilken numret fanns insatt lika många gånger, som det fanns märken i arket, så att numren anbringades på ett helt ark i taget. För örn-emissionen omfattade tryckformen för leveransnumren sålunda numret 100 gånger, för den litograferade Maximilianemissionen 70. Hur förhållandet var med påtryckformen för de graverade Maximilianmärkena torde inte vara utrett, men tryckarkan bestod då av 200 märken.

Då leveransnumren infördes, användes först ganska stora siffror av ett grovt egyptienne-snitt och det suddiga, grova trycket ger en antydning om att reformen införts i största hast och med provisorisk tryckmateriel. Efter ett par månader började man nämligen använda en betydligt bättre stilsort, en mindre och smalare antikva, som uppenbarligen också kompletterades med en bättre press, varigenom ett rent och skarpt tryck erhöles för leveranspåtrycket. Den större stilsorten användes för leveranserna 118 till 179 år 1864, vilka utsändes från 8 juli till 19 september. Från och med leverans nr 180-1864, som utsändes den 20 september, användes den mindre typen siffror. Dessa förslets efterhand och ersattes långt ifrån regelbundet, så att under långa perioder kom även påtrycket av mindre typ att bli mer eller mindre suddigt och svår-läst.

Det centrala leveranspåtrycket hade emellertid hela tiden ett enhetligt arrangemang, bestående av nummer och årtal, och placerades på

Leveranspåtryck i stor egyptienne-stil (t. v. och i mitten) samt i den vanligare tunna antikevan.

örn-emissionen vertikalt på märkets vänstra sida, så att det lästes uppifrån och nedåt. Endast under den allra första tiden förekommer vissa leveranser, där numret är placerat omvänt, d. v. s. på högra sidan nerifrån och uppåt. Mer eller mindre starka förskjutningar är naturligtvis inte ovanliga och ofta finner man påtrycket omkring märkets mitt.

På Maximilianemissionen placerades leveranspåtrycket horisontellt upptill och även här förekommer att arken vändes i förhållande till tryckformen, så att påtrycket kan påträffas även omvänt nedtill på frimärket. Från Maximilianemissionens nr 107- 1866 infördes också den förändringen att årtalet förkortades genom att dess första siffra utelämnades i påtrycket, som sålunda kom att lyda 107. 866.

24. Underleveranspåtrycken varierar starkt

Om de centrala huvudleveranspåtrycken är jämförelsevis enhetliga till arrangemang och utseende, så varierar däremot de lokalt gjorda underleveranspåtrycken så mycket mera. De var liksom distriktsnamnpåtrycken stämplade för hand. I regel består de av enkla, rätt kraftiga siffror av en tydlig lokalt tillverkad typ och stämplingen skedde mestadels vertikalt på höger sida eller horisontellt upptill. En hel del distrikt följde emellertid centralpostens system att stämpla på både det löpande numret och årtalet. Bland de större distrikt som påstämplade numret åtföljt av årtal kan nämnas Durango och Zacatecas, men också en hel rad andra förfor på samma sätt. Några distrikt som Jalapa, Merida och Toluca placerade under vissa perioder årtalet före numret.

Som framgått av det tidigare anförda kan underleveransnummer förekomma även på örnmärken, som saknar huvudleveransnummer.

Dels gick ju ordern till distriktskontoren ut ett par veckor innan centralposten började påtryckningen av leveransnummer, dels fanns i flera distrikt givetvis märken kvar rätt lång tid av de första leveranserna utan något påtryck alls. Underleveranspåtryck på märken som i övrigt endast är påtryckta med distriktsnamn är emellertid mycket sällsynta. De är kända från distrikten Chalco, Cordova, Guanajuato, Puebla, Queretaro och San Luis Potosi.

De tidigare omnämnda dubbla underleveransnumren, av vilka det ena stämpelplats på av distriktshuvudkontoret och det andra av ett kretshuvudkontor innan märket till slut nådde sin destination på ett underkontor, är kända på örn-emissionens märken från distriktet Queretaro, där kretshuvudkontoren Celaya, San Juan del Rio och San Miguel Allende åtmistone i vissa fall stämplade ett extra underleveransnummer på märken som sändes vidare till underställda kontor. På Maximilianemissionens märken är samma förhållande känt från kretshuvudkontoren Cocula och Zapotlan i distriktet Guadalajara.

Det är inte ovanligt att märken med samma underleveransnummer härstammar från olika huvudleveranser.

25. Eftersökt studiematerial

Märken med underleveransnummer är mycket eftersökta på grund av sitt studievärde och i stort sett är de också relativt sällsynta. Från vissa distrikt, där huvudpostkontoret var placerat i en ort av mindre ekonomisk betydelse än andra städer i distriktet, finner man dock märken med underleveransnummer t. o. m. oftare än man finner märken utan. En del underleveransnummer är ytterst sällsynta och det finns exempel på att de högre valörerna sändes ut i inte mer än 5 exemplar i en och samma underleverans. Eftersom endast ett fåtal av de lokala postarkiven bevarats, känner man mycket få fullständiga serier av underleveranser. För de större distrikten har man dock genom frimärkena själva kunnat upprätta ganska fullständiga förteckningar av utsända underleveranser. Men för de mindre distrikten är luckorna ofta stora. I många fall har man påträffat underleveransnumren men inte kunnat fastställa destinationen, på grund av att makuleringsstämplarna inte kunnat tydas. De mexikanska stämplarna har nämligen ofta egenheten att vara så stora, att endast ett par bokstäver träffar frimärket, och i sådana fall kan identifieringen ofta endast ske genom större brevstycken eller hela brev.

Olika arrangemang av underleveranspåtrycket: T. v. 11—1864 på 4 r. utan distrikts-påtryck, d. v. s. från örnemissionens första period. Märket är stämplat Tepic, ett kretshuvudkontor under Guadalajara, där påtrycket sålunda gjordes. Därintill den vanligaste påtryckstypen i ett rätt kraftigt nummer utan årtal, här leverans nr 155-1865 till Guadalajara med underleveransnummer 49, som gick till ännu obekant underkontor. Det andra paret har leveransnummer 8-1866 till Jalapa och underleveransnummer 2-1866, avsett för San Juan de los Llanos. Slutligen 110-866 Merida, underleverans nr 1866-41 Sisal av Maximilianemissionen.

Man kan också konstatera att det dröjde rätt länge innan ordern om påtryckning av underleveransnummer allmänt följdes på sätt som var avsett. Misstolkningarna och missförstånden var i början många och det finns flera exempel på dubbelnumreringar och på att leveranser till skilda underkontor påstämplades med samma underleveransnummer. Det senare var bl. a. fallet i Cordova, Guadalajara och Queretaro.

Distriktspåtryck och variationer

Det är naturligt att leveranspåtryck och underleveranspåtryck kommit att i första hand fånga intresset då det gäller kejsartidens frimärken. Men även ifråga om namnpåtrycken har i synnerhet örn-emissionen åtskilligt att bjuda. Inga väsentliga ändringar gjordes i distriktsindelningen och frimärksleveranser utgick till alla distrikt, som fått märken av 1861 års emission utom till tre. Två av dessa distrikt, Chiapas och Tabasco, sammanföll med delstater längst i söder, vilka

aldrig blev riktigt underkuvade av fransmännen och som bröt sig ur unionen under den tid kejsardömet varade. Inte heller till Nedre Kalifornien (Baja California), den ödsliga och avlägsna halvön på Stilla-havskusten, sändes några frimärken. Troligen togs den aldrig i besittning.

I övrigt gjordes endast den förändringen att distriktshuvudkontoret i Hermosillo flyttades till den större staden i distriktet Guaymas, och distriktet fick namn efter denna stad.

Till staten Chihuahua, längst i norr vid gränsen till Förenta Staterna, sändes ett par leveranser, som emellertid knappast togs i bruk. Staten hölls av fransmännen mest till namnet under några få månader och de lokala myndigheterna var tydligen inte trakterade av att använda kejsardömets frimärken. Ett fåtal märken användes dock under omständigheter, som mycket avvek från den anbefallda ordningen. Huvudkontoret stämplade inte på sitt namn på märken, som sändes vidare till underkontor. Dessa anskaffade däremot egna namnstämplor, som anbringades på frimärken först sedan dessa satts på försändelser, vilket framgår av att stämplarna påträffats till hälften på själva märket, till hälften på brevet. Utom från Chihuahua självt känner man till stämplor från underkontoren Allende, Parral, Rio Florido, Rosales och Sta Rosalia. Alla är utomordentligt sällsynta och kända endast i något eller ett fåtal exemplar.

26. Kretskontorspåtryck

I ett par distrikt tolkades bestämmelserna så, att distriktshuvudkontorets namn endast stämplades på de frimärken, som användes vid själva huvudkontoret och vid direkt underställda underkontor, medan

Distriktet Guadalajaras kretshuvudkontor: Cocula (märket stämplat i underkontoret Union de Tula), Colima (alltid utan påtryck), Tepic och Zapotlan. Alla har leveransnummer till Guadalajara och olika underleveransnummer.

märken som levererades vidare till kretshuvudkontor påstämplades av dessa dels för eget bruk, dels också för märken som gick vidare till kretsarnas underkontor. Sålunda skickade distriktshuvudkontoret i Guadalajara märken utan distriktpåtryck men med underleveransnummer till sina fyra kretshuvudkontor Cocula, Colima, Tepic och Zapotlan. På samma sätt gjorde Zacatecas med underleveranserna till sitt kretshuvudkontor Aguascalientes. Dessa kontor stämplade sedan sina egna namn på frimärkena utan att vara distriktshuvudkontor. Undantag utgör Colima, som konsekvent underlät att påstämpla sitt namn under hela perioden.

27. U t a n n a m n o c h h a n d s k r i v e t n a m n

I stort sett gjordes eljest namnpåstämplingen mycket noggrannare under kejsartiden än tidigare. Undantagen är de två distrikt, som vi känner redan från de första emissionerna, Colima och Texcoco. Colima, som tidigare varit underkontor i Morelia och därefter särskilt distrikt, underställdes som nämnt från örn-emissionens början Guadalajara som kretshuvudkontor men blev i maj 1865 åter särskilt distrikt.

I några distrikt förekommer namnpåtryck mera sällan, nämligen i Campeche och Maravatio. När man i Maravatio efter lång tid äntligen skred till att låta tillverka en egen namnstämpel så råkade man ut för malören att glömma att den vid användningen gjorde ett avtryck, som var spegelvänt i förhållande till stämpeln. Innan en ny hann tillverkas begagnades dock den felaktiga stämpeln som gav avtrycket OITAVARAM. I Matamoros skrevs distriktsnamnet för hand på varje märke, så att det gick över frimärket på själva brevet.

De tidigare underkontoren till Mexico City: Guadalupe Hidalgo och Tacubaya, var nu upphöjda till distrikt och stämplade namnet på sina frimärken. Detsamma gäller Tepeji del Rio, som under den tidigare perioden underlätit namnstämplingen. Av örn-emissionen gjordes också ett par direkta leveranser till Mexico Citys underkontor Rio Frio och San Angelo. De förstnämnda var påstämplade Mexico, och troligen gällde samma regel för märkena till San Angelo, men det får man aldrig veta eftersom leveranserna dit returnerades i sin helhet vid emissionens slut och sålunda aldrig togs i bruk.

Utän distriktspåtryck: Fr. v. Colima (44-1866), som aldrig stämplade på distriktsnamn, Maravatio (215-1864), som sällan gjorde det, Matamoros (135-1865) med en del av händskrivet distriktsnamn nedtill samt Tepecoacuilco (193-1864), det enda underkontor, som under denna period erhöi en direkt leverans med förbigående av distriktshuvudkontoret.

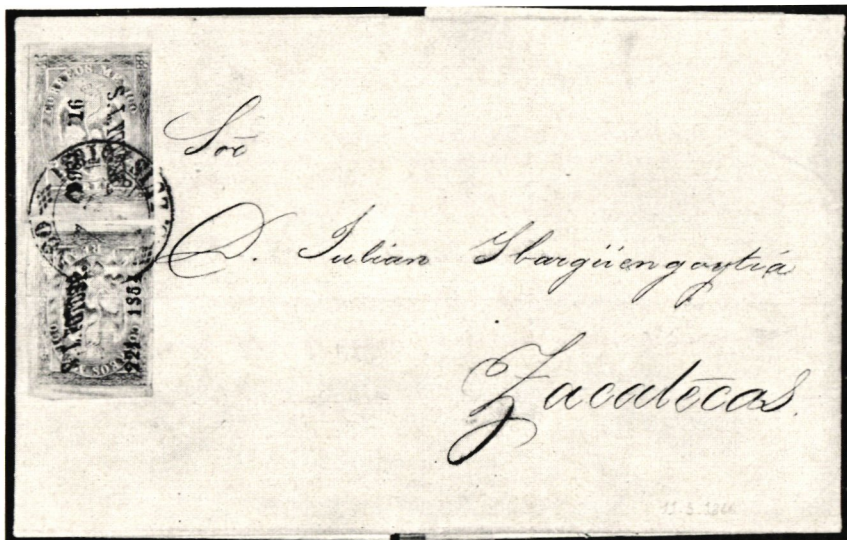
28. Direktleveranser till underkontor upphör

Bortsett från leveranserna till dessa båda underkontor till Mexico City och de båda tidigare nämnda leveranser, som under emissionens första år gjordes till San Juan de los Llanos och Tepecoacuilco under resp. Jalapa och Tixtla Guerrero, så gjordes under denna tid inga direkta leveranser till underkontor ute i landet. Då sådana genom krigshändelserna avskars från förbindelserna med sitt distriktshuvudkontor tillgrip man i stället en annan utväg, nämligen att temporärt överföra underkontoret till ett annat distrikt, varifrån det kunde erhålla frimärken. Ett exempel bland många på detta förfaringssätt erbjuder Huajuapam, som normalt tillhörde distriktet Puebla, men som under tiden maj—oktober 1865 och även en period under 1866 tillfälligt fick sina frimärksleveranser från Oaxaca.

Det lilla underkontoret Huajuapam flyttades på grund av krigshändelserna flera gånger mellan distriktet Puebla och Oaxaca och dess stämpel förekommer här från båda distriktet, t. v. 147-1864 Puebla med underleveransnummer 53 och t. h. 40-1865 Oaxaca.

Bland övriga oregelbundenheter i tillämpningen av det postala systemet under denna period kan nämnas, att leveranserna till det lilla distriktet Huejutla ömsom gjordes till distriktshuvudkontoret och ömsom till ett underkontor vid namn Tuxpan, vilket var en viktigare stad än huvudorten. Samtliga leveranser, vare sig de gjordes till den ena eller andra orten, blev emellertid regelrätt påstämplade med distriktets rätta namn, Huejutla.

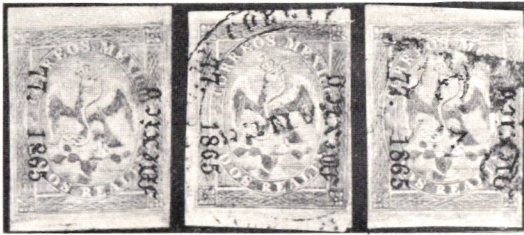

Distriktet Victoria fick 1864 en leverans med nummer 221, av vilken endast en ringa del förbrukades där. Huvudparten av leveransen överfördes därför den 14 maj 1866 till S. L. Potosi och påtrycktes i vanlig ordning med distriktets namn. Detta brev, daterat den 11 juni 1866, är frankerat med dels ett normalt märke i valören 2 reales med leveransnummer 97-1866, dels med ett 1 real ur den från Victoria överförda leveransen nr 221-1864.

En egendomlighet av annat slag gäller leveransen nr 221-1864 som ursprungligen sändes till det vid denna tid helt obetydliga distriktet Victoria. Förbrukningen där var ytterst minimal, varför större delen av märkena i denna leverans halvtannat år senare vidare-sändes till San Luis Potosi, där de påtrycktes med detta distrikts namn och förbrukades. En liknande överföring, men av helt annat skäl, mellan Yguala och Mexico skall jag återkomma till.

29. Firma- och privatleveranser

Av speciellt intresse är de leveranser som gjordes till utländska postförvaltningar, beskickningar och konsulat samt till banker, affärshus och även till privatpersoner. De förstnämnda leveranserna är mycket små och har utan tvivel karaktären av prov eller rena artighetsleveranser. De senare är också mycket begränsade men dock av högst varierande omfattning och bestod i regel av utbytesmärken mot partier av äldre, indragna emissioner. Alla dessa märken av båda kategorierna har distriktpåtryck Mexico men kan identifieras genom sina leveransnummerpåtryck.

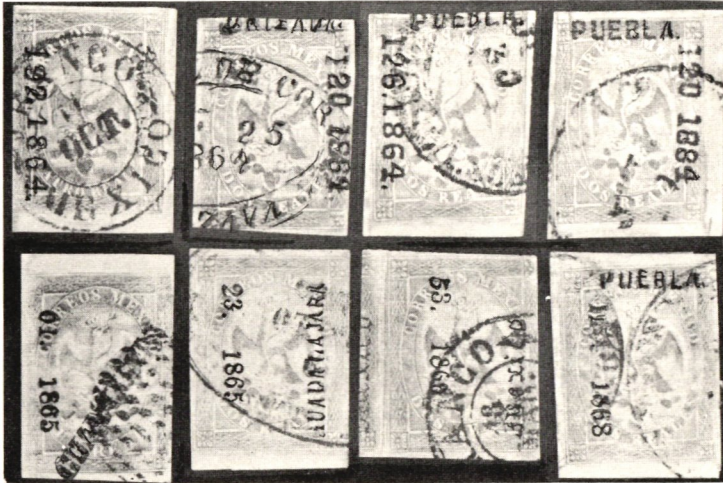
Tre märken ur en privatleverans till senor P. Gutierrez med leveransnummer 77-1865 och distriktpåtryck Mexico. G. var affärsman och flyttade kort efter frimärkesleveransen till distriktet Morelia. De båda begagnade märkena är också avstämplade i detta distrikt, mittmärket i distrikthuvudstaden och det högra i underkontoret Patzcuaro. Alla tre märkena är i valören 2 reales, av vilken endast 187 exemplar levererades till G.

Sålunda levererades under nr 231-1864 fem exemplar av varje valör till franska postverket. Av en egendomlig ödets nyck finns tre av dessa märken bevarade, alla i valören 2 reales. Påföljande år gjordes liknande leveranser av sex märken av varje valör till franska postverket under nr 75-1865 och till preussiska konsulatet under nr 161-1865. Den mest kuriösa av dessa leveranser är den som gjordes till kejsrerliga sekretariatet av Maximilianemissionen med nummer 42-1866 och som bestod av ett märke av varje valör, summa 4 frimärken.

Av privatleveranserna kan nämnas att en señor Diaz erhöll leverans nr 66-1865, vilken endast bestod av 12 märken, ett i valören $\frac{1}{2}$ real och elva i valören 1 real. Å andra sidan erhöll señor P. Gutierrez över 1.000 märken i olika valörer i leverans nr 77-1865.

30. Efterhängsna sifferfeltryck

Det är självklart att detta invecklade påtrycksystem med nya nummer för varje leverans skulle resultera i ett stort antal feltryck. De vanligaste beror också på att man vid bytet av siffra i de hundra lika numren i formen förbisett något, så att ett märke i varje ark kommit

Påtryckfel av olika slag. Övre raden fr. v. 4 r. med nr 192-1864 (Mexico) i stora siffror i stället för i små, 120 i stället för 126-1864 Orizava, 126 i stället för 120-1864 Puebla, 120-1884 i stället för 1864. Undre raden fr. v. 01 i stället för 101-1865 Guanajuato, 23 i stället för 24-1865 Guadalajara, 53 i stället för 35-1866 Mexico samt 115-1868 i stället för 1865 Puebla.

att bära ett leveransnummer, som rätteligen tillhör närmast föregående leverans till ett annat distrikt. Då leveransen nådde fram och stämpades på med distriktsnamnet uppstod ett felaktigt nummer för just det distriktsnamnet. Eftersom leveranserna i regel sällan översteg några få tiotal ark för varje valör, så är vart och ett av dessa feltryck mycket sällsynt, men det finns som sagt ett mycket stort antal olika sådana feltryck.

Andra fel består i att en siffra i leveransnumret fallit bort och sådana fel kan ibland följas under en rad leveranser innan de upptäcktes och korrigerades. När man 1865 kom upp till leverans nr 100 föll efter någon tid första nollan ut på något ställe i formen och det dröjde ända

till tiotalssiffran skulle ändras, innan felet upptäcktes. På samma sätt saknas ettan på enstaka märken i en rad leveranser från 170 och ända fram till 200 samma år, men tydligen bara på en plats i arket. Liknande fel, som ofta dröjer sig kvar någon tid, har också drabbat årtalet. Bl. a. finner man 1868, 1685, 8651 i stället för 1865, 1860 i stället för 1866 och 9981, vilket givetvis är ett omvänt 1866. Även andra sifferfel, såsom omkastade siffror i numret och förväxling av 1 och 4 eller av 0, 6 och 9 förekommer.

Ett mera egendomligt fel finner man i leveranserna nr 184 och 192-1864, där de stora siffrorna av egyptienne-snitt plötsligt dyker upp en gång i arket efter att normalt ha ersatts med små siffror från och med nr 180.

På Maximilianemissionen är feltrycken mycket sällsynta. Något tiotal sifferfel är kända, av vilka en del hänför sig till leveranser med nr 80 och uppåt, där åttan på ett ställe i arket förväxlats med en sexa. En leverans gjordes till Mexico City utan leveranspåtryck och användes med endast distriktspåtryck Mexico. Större delen av leveransen blev emellertid oanvänd. Enstaka märken utan leveransnummer är även

Av Maximilianserien gjordes en leverans till Mexico utan påtryck av leveransnummer (övre raden t. v.). Därefter påtryckfel på denna emission: 81 i stället för 61-1866 Vera Cruz, 83 i stället för 63-1866 Cuernavaca och i nedre raden 03 i stället för 103-1866 Queretaro samt 133-86 i stället för 866 Puebla.

kända begagnade från några andra distrikt. Slutligen kan nämnas att leverans nr 81-1866, som enligt böckerna gick till Guanajuato endast är känd med distriktpåtryck Vera Cruz. Någon förklaring på denna anomali har man inte kunnat finna.

Vad feltryck av underleveransnummer beträffar finns inte mycket att säga. Ett ytterst litet fåtal har konstaterats, då det ju är nödvändigt att jämföra numren och stämplarna på påträffade frimärken med bokföringens uppgifter för att kunna konstatera sådana fel. I några fall är det uppenbart att omkastning av siffror ägt rum och i ett par ganska kända fall har den ena siffran i ett tvåsiffrigt nummer råkat sättas in omvänt.

31. Distriktens restupplagor

Slutligen bör några ord sägas om *obegagnade* frimärken utan påtryck eller med ofullständiga påtryck av dessa emissioner.

Alla märken som sändes ut från centralförrådet från och med leverans nr 118-1864 var, med det enda undantag som nämnts här ovan, försedda med påtryckt leveransnummer och var ogiltiga för frankering tills de försetts med distriktpåtryck. Obegagnade märken med fullständig påtryck är mycket sällsynta — med undantag för den vanligaste valören, 2 reales — då restupplagorna utan tvivel förstörts eftersom de ju representerade ett värde, som skulle kunna missbrukas efter indragningen. Restupplagor utan distriktpåtryck, som rätteligen var värdelösa även under märkenas kurseringstid, fanns det däremot ingen anledning att förstöra och det skedde uppenbarligen inte heller. De endast delvis utnyttjade leveranserna till Chihuahua med leveransnummer 169-1865 och 50-1866, som saknade namnpåtryck, därför att detta gjordes först i avsändningsögonblicket, förekommer därför obegagnade med endast leveransnummer. Liknande gäller ett litet fåtal andra leveranser till mestadels små och avlägsna distrikt.

32. Stulna leveranser och återfunna

De allra flesta sådana märken, som man kan träffa på, härstammar emellertid inte från sådana restupplagor ute i distriktet utan från leveranser, som gått förlorade under transporten från centralförrådet till vederbörande distrikt, vare sig det skett genom krigshändelser eller

vanligt landsvägsröveri. En hel rad leveranser finns avskrivna i bokföringen som förlorade under transport: från 1864 leveranserna nr 204, 220 och 244, från 1865 nr 8, 20 och 112, samt från 1866 nr 69. Det märkliga är att vissa av dessa förkomna leveranser uppenbarligen helt eller delvis kommit till rätta igen. Leverans nr 112-1865, som var avsedd för Yguala, och rapporterades förlorad förekommer, men med påtryck Mexico. Enda förklaringen synes vara att märkena kommit till rätta och då användes i huvudstaden. På samma sätt torde även leverans nr 69-1866, som var avsedd för Jalapa, ha kommit tillrätta, men den användes på vanligt sätt i det distrikt den var avsedd för.

Av Maximilianemissionen anmälades på samma sätt som förlorade märken från leverans nr 50-1866 med underleveransnummer 17, 19 och 22, vidare från samma år leveranserna nr 35, 48, 117, 122, 126 och underleverans nr 38 på märken med huvudleveransnummer 41, 75 och 109.

Då en leverans förlorades på vägen ersattes den snarast med en ny av samma storlek från centralförrådet.

33. Centralförrådets restupplagor

Vid örn-emissionens slut förelåg också i centralförrådet restupplagor, som givetvis inte hade något påtryck alls. Denna rest, som inte representerade något postalt värde, blev inte förstörd och kom så småningom i marknaden, där den till en del utnyttjats som grundmaterial för falska påtryck, vilka det är skäl att se upp med, i synnerhet som dessa restupplagor delvis var ansevärdiga. Av valören 4 reales låg sålunda inemot en femtedel av den tryckta upplagan kvar i centralförrådet utan påtryck vid emissionens indragning.

Dessa restupplagor, vilkas värde är relativt obetydligt, får inte heller förväxlas med de allra första leveranserna av emissionen, som ju sändes ut reguljärt utan påtryck och som i liten utsträckning också kom att användas utan distriktpåtryck. Dessa är mycket sällsynta men de kan även i obegagnat skick skiljas från restupplagorna; de båda lägsta valörerna lätt genom den stora nyansskillnaden, de tre högre valörerna med något mera intrikata undersökningar, baserade på det faktum att papperet skars på olika ledd i förhållande till fiberriktningen för de tidiga och sena upplagorna. Restupplagornas märken är därigenom på grund av papperets krympning obetydligt lägre och bredare än de i början emitterade märkena.

7 centavos av den graverade Maximilianemissionen är i äkta begagnat skick en världsraritet. Obegagnat med fullständiga påtryck (t. v. med 19-867 Mexico) är det redan betydligt enklare. I mitten med endast leveransnummer 140-866 och som sådant inte frankeringsgiltigt och närmast att betrakta som rest på distrikts huvudkontoret (S. L. Potosi) vid emissionens slut, samt längst t. h. samma märke utan något påtryck, härstammande från restupplagorna i centralförrådet och praktiskt taget värdelöst.

För Maximilianemissionen ligger det något annorlunda till. Här förelåg vid kejsardörets sammanbrott dels allmänt restupplagor ute på distrikten med enbart leveransnummerpåtryck, dels restupplagor i centralförrådet utan något påtryck alls. Av det förstnämnda slaget är den lägsta och den högsta valören i den litograferade serien, alltså 7 och 50 cent, samt alla fyra valörerna i den graverade serien mycket vanliga. Utan något påtryck alls finns endast de graverade märkena, men de förekommer desto rikligare. Deras enda filatelistiska värde ligger i att de kan påträffas i större block och därigenom underlätta plåtstudier.

IV. DISTRIKTSNUMMER OCH NAMN (1868—83)

Efter kejsardörets fall följde den långa tid då landet i dess helhet i stort sett saknade frimärken medan posten i huvudstaden använde märkena av Hidalgotyp med distriktpåtryck Mexico av gotiskt typsnitt. Jag har tidigare i ett sammanhang med reformkriget redogjort för de postala förhållanden under denna tid. Det kan bara vara värt att notera den rent otroliga snabbhet med vilken myndigheterna lyckades få fram den provisoriska emissionen i Mexico City. De franska trupperna hade lämnat staden i februari 1867 men klerikalerna höll den som sin sista bastion ända till den 21 juni, då Juarez' trupper tågade in efter avslutad belägring. Redan dagen efter, den 22 juni,

gjordes enligt centralpostens huvudböcker den första leveransen till distriktshuvudkontoret i Mexico City av påträffade restupplagor av 1861 års Hidalgomärken med gotiskt påtryck. Det förefaller ganska säkert att postmyndigheterna redan under någon tid förberett den ändring, som måste ske i och med stadens fall.

Denna märkliga postala period med provisoriska frimärken i huvudstaden och ett par andra postdistrikt (Guadalajara och Chiapas), medan hela det övriga landet var frimärkslöst, kom att vara i nära 15 månader. Då en ny ordinarie frimärksserie började distribueras den 8 sept. 1868, så hade också det gamla invecklade påtrycksystemet med leverans- och underleveransnummer slopats och ett nytt och enklare utarbetats. Det gick ut på att varje distrikt erhöll ett fast nummer och att alla leveranser till ett och samma distrikt försågs med ett påtryck bestående av detta fasta nummer och ett förkortat årtal, motsvarande leveransåret. Påtrycket gjordes centralt före utsändandet och placerades vertikalt i två siffergrupper, för det mesta på märkets högra sida och så att det läses uppifrån och ned. Distriktsnumret återfinnes upptill på märket och det förkortade årtalet nedtill.

Samtidigt bibehölls plikten för distriktshuvudkontoren att före försäljningen eller vidare-sändandet av frimärken till underkontor påstämpla det egna distriktets namn. Ingen ändring hade sålunda gjorts i den ursprungliga bestämmelsen att märken var postalt ogiltiga utan detta kontrollpåtryck.

Hidalgo en face. (1868—72)

Det kan tyckas som om denna nya ordning skulle innebära en förenkling, men i själva verket är 1868 års emission den mest komplexa och mångskiftande av Mexikos alla krångliga frimärksutgåvor, och det vill inte säga litet. Den är framställd i stentryck och har därför alla tänkbara varianter av huvudtyper, undertyper, utbytta typer, överföringsfel, färgfeltryck och en alldeles osedvanligt rikhaltig uppsättning re-tuscher, vartill nu också kommer en hel rad olika perforeringar, huvudsakligen i genomstick. På grund av varierande metoder för överföringen av originalgravuren till tryckstenarna är emissionen i katalogerna uppdelad i en serie med tunna siffror utan punkt efter siffrorna och en serie med tjocka siffror och efterföljande punkt. Ur postal synpunkt utgjorde dessa serier dock givetvis en enda emission och det är som sådan vi här skall betrakta den.

Det nya påtrycksystemet på 1868 års emission får illustreras med märken från de tre små distrikt som delade på nr 29: C. Victoria, Tula de Tampas och Camargo, det sistnämnda mycket sällsynt.

Distrikten numrerades i stort sett men inte alldeles konsekvent i storleksordning med Mexico City som nr 1, följt av Vera Cruz som nr 2 o. s. v. upp till nr 40 och årtalen börjar med 68 och går fram till 72. Ett distrikt finns med två nummer, nämligen Guadalajara, som från början hade nr 3 men efter en stor frimärksstöld i medio av augusti 1869 fick det nya numret 41. Detta kan tas som en demonstration av meningen med sifferpåtrycken. Det var en lätt åtgärd att förklara alla märken med distriktsnummer 3 ogiltiga.

34. Delade distriktsnummer

Det förekommer också ett par andra förändringar under emissionens omloppstid. Distriktet nr 27 La Paz indrogs 1870 och de resterande frimärkena översändes till distriktet Campeche, som tidigare hade nr 26 och från 1871 fick det nya numret 27. Dessförinnan hade Campeche och det obetydliga distriktet Isla del Carmen, delat nummer 26. Campeche ligger på Yucatan-halvön och Isla del Carmen är en ö utanför densamma. På samma sätt fick de tre små och närliggande distrikten Ciudad Victoria, Tula de Tampas (förkortning för Tamaulipas) och Camargo dela nr 29.

Det faller i ögonen att de ursprungligen omkring 50 distrikten nu endast motsvaras av 40 distriktsnummer. Detta beror delvis på att en del distrikt ute i landet upphört och inordnats under andra och större, men å andra sidan hade nya kommit till. Yguala saknas nu, men i stället har Aguascalientes, den viktiga staden i staten Zacatecas, som omnämnts så ofta i det föregående, nu äntligen blivit särskilt distrikt.

Detsamma gäller de redan nämnda Tula de Tampas och Camargo samt vidare hamnstaden Acapulco, som tidigare lytt under Queretaro, och Tlaxcala som tillhört Puebla. Det distriktshuvudkontor, som vi tidigare lärt känna under namnen Hermosillo och Guaymas har nu återigen flyttats inom distriktet och bär namnet Ures.

35. Namnpåtryck för underkontor

Den viktigaste anledningen till det minskade antalet distrikt är emellertid en omfattande omorganisation av alla de små postdistrikten i huvudstadens omedelbara närhet och den förändringen tar sig direkta uttryck på frimärkena i form av ett andra namnpåtryck. Reformen gick ut på att distriktet Apam med underkontoret Otumba, Chalco, Cuautitlan, Guadalupe Hidalgo, Soyaniquilpam, Tacubaya, Tepeji del Rio, Texcoco och Tlalpam inordnades som underkontor under huvudstadens postdistrikt. Till dem levererades följaktligen märken med distriktsnummer 1 och namnpåtryck Mexico, men vid ankomsten stämplade dessa underkontor fortfarande på även sina egna namn. Märkena är sålunda påstämplade med två olika namn, och de betecknas något oegentligt som underleveranser.

Det är nämligen tydligt att leveranserna, liksom fallet var redan under den första republikanska regimen från 1856—1864, gjordes direkt från centralförrådet till dessa underkontor och att de i sin tur redovisade direkt tillbaka till centralposten utan att det gick via distriktshuvudkontoret, som reglerna påbjöd i alla andra delar av landet. Dessa underkontor har t. o. m. i huvudböckerna fått egna distriktsnummer, vilka emellertid — tydligen för att markera deras underordnade status — inte stämplades på märkena.

Sju av de ovan uppräknade namnen är kända på märken, som dessutom bär namnet Mexico, och att de övriga tre inte har påträffats förefaller inte onaturligt i betraktande av att ett av dem, Guadalupe Hidalgo, som från början erhöll bl. a. 300 märken av valören 12 centavos redovisade en försäljning av fyra märken på lika många månader och under samma tid sålde 36 märken av den vanligaste valören, 25 centavos. Försäljningen uppgick sålunda till ett frimärke var tredje dag. I samma klass var ett annat av de icke påträffade underkontoren, Tlalpam, där försäljningen under fyra månader uppgick till summa 60 frimärken. För det tredje, Tepeji del Rio, är ingen redovisning känd.

Underkontorspåtryck. Fr. v. Mexico och Apam, Mexico och Texcoco, Toluca och Ixtlahuaca samt Ixtlahuaca ensamt.

Av distriktsnumren, som sålunda återfinns endast i bokföringen hade Tacybaya ursprungligen nr 41 (som senare tilldelades Guadalajara), Tlalpam nr 42, Apam 47, Soyaniquipam 48, Cuautitlan 49 och Guadalupe Hidalgo nr 51. Placeringen av de mellanliggande numren på de övriga underkontoren är okänd.

Liknande underkontorspåtryck förekommer också ytterst sällsynt i två andra fall. Dels har man påträffat nr 16, som tilldelats Toluca, med ett extra påtryck Ixtlahuaca för detta underkontor samt med enbart namnpåtrycket Tlalpujahuca, ett gammalt distriktshuvudkontor, som vid denna tid var underkontor till Toluca. Vidare existerar nr 41 Guadalajara med ett andra påtryck för underkontoret Cocula.

36. »H a b i l i t a d o s »

Dessa underkontorspåtryck är emellertid inte de enda fallen av dubbelt påtryck på denna emission. Det hände vid olika tillfällen att något distrikt blev utan frimärken av enstaka valörer samtidigt som centralposten tydligen också hade svårighet att leverera frimärken. Då sändes frimärken, som redan skickats ut till ett annat distrikt och försetts med dess nummer och namnpåtryck, över till det distrikt, där brist rådde. Märkena stämplades där på en andra gång med det nya distriktets namn, innan de användes. Denna form av dubbelt påtryck med olika namn kallas för »habilitados» och det kännetecknande för dem är, att det ena namnpåtrycket överensstämmer med det påtryckta distriktsnumret medan det andra överensstämmer med makuleringsstämpeln.

Sammanlagt känner man till 20 sådana omdisponeringar från 15 olika distrikt. De mottagande distrikten var emellertid bara fyra, näm-

Habilitados. T: v. nr 13 Zacatecas med ett andra påtryck Vera Cruz och stämplat i Vera Cruz, t. h. nr 28 Chiapas också med extra påtryck Vera Cruz och stämplat där.

ligen Vera Cruz, som fick 11 sådana andrahandsleveranser, Mexico 5, Puebla 3 och Guadalajara 1. Alla gånger utom en var det bara en enda valör som överfördes och den udda gången överfördes de båda vanligaste valörerna 12 c. och 25 c med nr 23 Oaxaca till Vera Cruz. I stort sett förekommer endast dessa båda valörer som habilitados. Valören 6 c. överfördes två gånger och 50 c. en gång.

37. »Typ Mexiko» — en speciell emission

Man tycker att det skulle vara nog med denna rika variation av distriktnummer och årtal, underkontorspåtryck och »habilitados» men ännu återstår att omnämna den allra intressantaste och f. ö. hittills oförklarade företeelsen, som går under benämningen »Typ Mexiko» efter ett speciellt påtryck. Det är dock här inte bara frågan om en variant av påtrycken utan om helt speciella upplagor, som skiljer sig från de normala på tre sätt: i papper och färg, i påtrycken och i själva användningen. Märkena av »Typ Mexiko» existerar med nummer och namn för 28 av de 42 distrikten och de förekommer endast med årtal 70 eller 71. På de förstnämnda påträffas nummerpåtrycket dels som vanligt på märkets högra sida och dels omvänt på den vänstra. »Typ Mexiko» avviker från de normala frimärkena i följande avseenden:

1. De tillhör speciella tryckupplagor, som skiljer sig från de ordinarie ifråga om papperets färg eller kvalitet.

Valören 12 centavos är sålunda tryckt på papper i blågrön eller sjögrön nyans. Båda färgerna skiljer sig markant från den vanliga gulgröna pappersfärgen och är vida sällsyntare än denna. Den sjögröna nyansen förekommer med årtal 70 och 71, den blågröna endast med årtal 71.

Valören 25 centavos är tryckt på ett papper, som visserligen i stort sett är likt normalmärkenas i färg, men ibland har en kraftigare rosa ton. Här är kvaliteten emellertid markant olika den normala. Det är ett

mycket tunt och mjukt papper, så mjukt att det knappast prasslar om man håller märket i ena hörnet och knäpper på det motstående. Vid direkt jämförelse med normalpapper är skillnaden påfallande.

Valören 50 centavos är återigen tryckt på papper av två speciella nyanser, som tydligt avviker från den normala klart orangegula färgen. Den ena och sällsyntare är en ganska utpräglat citrongul nyans, som finns med årtal 70, den andra brukar betecknas som halmgul, vilket måste sägas vara en mycket träffande benämning på nyansen. Den förekommer med årtal 70 och 71.

Valören 100 centavos, som i sig själv är ytterst sällsynt som »Typ Mexiko», är tryckt på ett extra tjockt papper, nästan som kartong men mycket poröst och ömtåligt.

Den lägsta valören, 6 centavos, har jag med avsikt sparat till sist. Den finns upptagen för ett eller två distrikt i specialkataloger, men jag har aldrig sett den och inte heller i litteraturen funnit någon hänvisning på avvikelser ifråga om pappersfärg eller kvalitet. För special-samlarna är den en första rangens raritet.

2. Då det gäller påtrycken skiljer sig »Typ Mexiko» från de normala påtrycken i följande avseende: Distriktpåtrycken, som applicerades ute på distriktskontoren, stämplades genomgående ännu vid denna tid för hand med hjälp av lokalt tillverkade stämplor, alla uppenbarligen skurna i ett stycke hårt trä. Typerna och bokstävernas snitt är därför lika många som distriktskontoren, eller flera eftersom en del kontor använde flera stämplor efter varandra. Det är inte svårt att övertyga sig om detta, även om det stora flertalet stämplor genom en viss tradition på området kommit att verka snarlika vid flyktigt betraktande. Enda undantaget från handstämplingen svarade huvudstaden för, vars »Mexico» i gotiskt typsnitt uppenbarligen påtrycktes arkvis i boktryckförfarande.

Påtrycken på »Typ Mexiko» är emellertid alla av ett enhetligt typsnitt för samtliga förekommande distriktsnamn. De är uppenbart inte stämplade utan tryckta på märkena och stilen är en metallstil, som ger ett oftast lätt men alltid skarpt och klart påtryck. Till yttermera visso förekommer i dessa påtryck typiska sättningsfel såsom COLINA i stället för COLIMA, TANPICO i stället för TAMPICO, o. s. v.

Slutsatsen blir den något förbryllande, att dessa påtryck gjorts centralt i Mexico för samtliga förekommande distrikt, vilket ju står i direkt motsättning till själva meningen med namnpåtrycket som kontrollåtgärd vid ankomsten till resp. distriktshuvudkontor.

*Distrikt nr 6 Guanajuato med två olika typer av normala, lokalt gjorda påtryck t. v. och t. h. två av typ Mexiko. Märket längst t. h. är stämplat i Mexico City, vilket är normalt för dessa specialmärken, det andra bär en för dessa märken ovanlig maku-
leringsstämpel Puebla.*

3. Ifråga om användningen är skillnaden mellan dessa märken och de normala inte mindre markant. Medan det är minst sagt ovanligt att normala märken använts utanför sitt eget distrikt, så är det för »Typ Mexiko» praktiskt taget okänt att de använts i det egna distriktet. Till mycket nära 100 procent är de använda och avstämplade i huvudstaden. Några få undantag har påträffats, men de är inte fler än att de utan vidare kan ha medförts av resande, i synnerhet som de så gott som enda kända avstämplingsorterna utöver Mexico City är Puebla och Vera Cruz vid landets livligast trafikerade väg från huvudstaden till kusten.

Denna rad av omständigheter kring märken av »Typ Mexiko» ställer utom varje tvivel att de alltifrån själva tryckningen tillverkats för något speciellt ändamål. Vilket detta var har det ställts upp många teorier om, utan att man kommit till någon klar lösning. I detta avseende har inte heller arkiven kunnat avlockas några som helst upplysningar.

Ett av de mera bestickande försöken till förklaring går ut på att märkena av »Typ Mexiko» utgavs som ersättning för normala märken, vilka på grund av vissa postala bestämmelser kom att användas som internt betalningsmedel. Det var vid denna tid förbjudet att i postens penningtransporter sända summor som understeg jämna pesos. Framför allt vid postprenumeration på tidningar uppstod behov för distrikts-huvudkontoren att leverera in även ojämna summor till centralposten, som vidarebefordrade prenumerationsavgifterna till tidningarna. Man tänker sig då, att de ojämna summorna under en peso skulle översänts i frimärken. Centralposten utbetalade hela summan i kontanter och

behöll frimärkena, vilka sålunda gjorde att distriktens redovisning för försålda märken inte kom att stämma med bokföringen. Genom att åter ge ut dem blev centralposten av med de återgångna märkena, och det enklaste var givetvis då att återutsända dem lokalt i Mexico City. Det kan ha varit önskvärt att förmå identifiera dessa märken, vilket skett genom utbyte till de speciellt framställda »Typ Mexiko».

Teorin har flera hakar och en av dem är att förekomsten av »Typ Mexiko» är alldeles för vanlig för att kunna motsvara det ytterst ringa antal som på detta exklusiva sätt skulle ha kommit tillbaka till centralposten. Dessutom; varför var det nödvändigt att följa en så ytterst invecklad procedur även för distriktshuvudkontoret i Mexico City, som ju kunde skicka hur udda summor som helst med ett bud runt hörnet till centralposten? Även med ordinarie påtryck Mexico förekommer nämligen de karakteristiska pappersnyanserna och -kvaliteterna.

38. Kanske föregångare till »Typ Mexiko»

All sannolikhet talar emellertid för, att de mystiska märkena på något sätt — troligen mycket enklare — står i samband med redovisningen. Jag skall inte här försöka bidra med några ytterligare teorier,

Möjligen en föregångare till påtryck av typ Mexiko. Ett brev med frimärken från tre olika distrikt: 12 c nr 2 Vera Cruz, 25 c nr 7 Monterey och 100 c nr 1 Mexico med påtrycket t. v. i stället för t. h. Brevet är avsänt från Mexico City den 31 jan. 1870 och de distriktsfrämmande märkena har namnpåtryck av lokal typ.

men vill framföra, att »Typ Mexiko» möjligen endast utgör den slutligt konsekventa markeringen av förhållanden, som existerat tidigare. Det skulle vara helt i stil med det mexikanska postverkets arbetssätt att finna utvägar att genom själva frimärkena identifiera olika funktioner.

Från tiden före uppträdandet av »Typ Mexiko» finner man också brev som frankerats i Mexico City inte bara med märken från något annat distrikt utan med märken från flera olika distrikt, vilket tyder på att det inte är frågan om märken som medförts av någon resande. Ett sådant brev avbildas här. Blandfrankeringar mellan vanliga märken och »Typ Mexiko» är också kända. Det finns också skäl att anta, att omvänt påtryck av distriktsnummer och årtal medvetet använts som markering av frimärken både före och efter införandet av »Typ Mexiko». Allt detta tyder onekligen på att lösningen på problemet med dessa specialupplagor ligger längre tillbaka i tiden, än man föreställt sig. Det kan t. o. m. tänkas att den ligger så långt tillbaka som under kejsartiden, då en del mycket märkliga leveranser av udda antal märken av de olika valörerna ibland gick ut till olika distrikt. Det kunde vara 3 märken av en valör och 78 av en annan. Någon förklaring på dessa märkliga frimärksleveranser har mig veterligen varken funnits eller sökts.

39. M å n g a f e l t r y c k

Begagnade frimärken utan distriktsnamn men med sifferpåtryck är mycket sällsynta i denna emission. Obegagnade förekommer de däremot rätt ofta med endast nummer och årtal och är då att betrakta som restupplagor.

Påtryckfel på 1868 års märken. Fr. v. 1-96 i stället för 1-69, 02 i stället för 20 Cordova, 8 i stället för 5 S. L. Potosi samt 25 c. med namnpåtryck Oaxaca i typ Mexiko men utan både distriktsnummer och årtal.

Inemot ett hundratal olika påtryckfel är kända, både av numret och av årtalet och av de senare förekommer samma feltryck i regel från flera distrikt. Praktiskt taget alla är mycket sällsynta. Det enda vanliga feltrycket gjordes på en stor leverans till San Luis Potosi, som råkade få distriktsnummer 8 i stället för 5. Ett annat påtryckfel, som man träffar på då och då, är årtalet 96 i stället för 69. Det hängde med i en viss position i påtryckformen under ett stort antal leveranser och förekommer exempelvis på valören 12 centavos alltid på huvudtyp I medan det på 25 centavos alltid finns på huvudtyp IV.

Endast ett fall är känt av uteblivet sifferpåtryck på märken, som i övrigt försetts med namnpåtryck i vanlig ordning och använts postalt. Påtrycket är i detta fall Oaxaca av »Typ Mexiko». Endast ett litet fåtal exemplar har påträffats.

40. Privat försäljning med rabatt

Det är onekligen i stil med det hela att 1868 års emission, som med sin mångfald av både filatelistiska och postala variationer torde hålla ett helt oslagbart världsrekord ifråga om mängden av oavsiktliga komplikationer, inte ens kunde avvecklas i någorlunda normal ordning. Orsaken till beslutet att ersätta den med en ny har länge tett sig rätt dunkel men torde numera vara klarlagd åtminstone i sina huvuddrag. Den efterföljande emissionen, som tillkom i stor brådska och under en rad besvärliga omständigheter, utgör sannerligen ingen förbättring vare sig till utseendet eller det tekniska framställningssättet. Från postverkets sida har i något dunkla ordalag hänvisats till att förfalskningar av 1868 års emission skulle ha kommit i omlopp. Några sådana samtida förfalskningar har dock intill denna dag inte upptäckts, vilket onekligen är märkligt. (Däremot finns delvis ytterst farliga förfalskningar av senare datum av de båda högsta valörerna).

Det verkliga skälet till att man måste upphöra med denna emission är ett helt annat och ganska intressant. Möjligheterna att översända pengar genom posten var vid denna tid ännu mycket begränsade, i synnerhet i fråga om småsummor och bankväsendet var outvecklat. Som en naturlig följd utvecklades en praxis att utföra betalningar av smärre eller udda belopp i frimärken och 1871 hade detta bruk fått sådan omfattning att större firmor hade oerhörda mängder av frimärken och sålde dem med stora rabatter, ända upp till 25 %, för att få in likvida medel.

Postmyndigheterna kunde naturligtvis inte med blida ögon se hur frimärkena på detta sätt kom att betraktas som en mindervärdig pappersvaluta och faktiskt kom att gälla för mindre än det nominella värdet. Därtill kom att mängden av solkade och på olika sätt skadade märken, som efter att ha cirkulerat som småmynt kom att användas som porto, började bli besvärande.

41. På tryck »Anotado»

Den 12 april 1871 utfärdades ett dekret om den förestående nya frimärksemissionen och där stadgades en utbytestid på en månad. Dekretet utsändes emellertid inte till postkontoren förrän i september. Samtidigt — och det är det väsentliga — utfärdades för första gången förbud mot att använda frimärken utanför de distrikt, vilkas nummer och namn de bar. Ätgärden avsåg naturligtvis att stoppa bruket av betalning medelst frimärken och att på så sätt skydda den nya serien, men det kan vara värt att notera att man härigenom faktiskt skapade en särskild emission för varje postdistrikt i landet.

Framställningen av den nya frimärksserien komplicerades emellertid på olika sätt och utgivningen av den måste gång på gång uppskjutas — ända till någon gång i slutet av april 1872. Under tiden trycktes inga nya upplagor av den gamla serien utan man började hushålla skarpt med förråden, med påföljd att brist uppstod på många platser vid olika tidpunkter. En hel rad distrikt erhöll överhuvud taget inga frimärken under 1872 fram till den nya serien äntligen var färdig. Emellertid ansåg man sig inte kunna låta bli att börja indragningen av den gamla serien i den mån denna befann sig ute i marknaden som pappersvaluta och man återlöste därför under tiden dessa gamla märken kontant. Alla dessa återlösta märken indrogs till centralposten och makulerades med stämpeln »Anotado», vilket betyder »noterad».

Till slut blev frimärksbristen akut. På en del håll fick man återigen ta sin tillflykt till frimärkslös frankering, »sello negro», som nu i stort sett uppträder för sista gången. I andra distrikt sökte man klara situationen genom överföring av märken från mindre distrikt, som hade liten förbrukning och någorlunda gott om märken från tidigare leveranser. Detta gav upphov till de ovannämnda s. k. »habilitados» och åtskilliga av dessa överföringar främst till Vera Cruz ägde rum just under den kritiska tiden i mars 1872.

Påtryck Anotado på nr 10 Morelia typ Mexiko och på nr 5 S. L. Potosi lokal typ. Båda är som sig bör stämplade i Mexico City.

Inte ens dessa utvägar hjälpte emellertid utan till slut såg sig postmyndigheterna nödsakade att återigen utge de återlösta och med »Anotado» makulerade märkena. Fastän enstaka märken med detta påtryck är kända på autentiska brev från andra distrikt, så koncentrerades uppenbarligen denna återutgivning av märken med »Anotado»-påtryck till huvudstaden. Oberoende av nummer och distriktpåtryck bär nämligen praktiskt taget alla märken med detta påtryck makuleringsstämpeln för Mexico City, liksom fallet var med märkena av »Typ Mexiko». Även av denna specialemission hade postverket restupplagor, vilka tydligen för enhetlighetens skull också påtrycktes »Anotado» och utgavs i huvudstaden. Den ursprungliga makuleringsstämpeln kom sålunda till slut att i stället bli en auktorisationsstämpel för återutgivna märken och kanske främst en auktorisation att använda märken tillhörande alla möjliga distrikt i Mexico City trots det generella förbudet mot användning utanför det distrikt, vilkas nummer och namn märkena bar.

42. Farliga förfälskningar

»Anotado»-påtrycken blev endast använda en mycket kort tid, några få veckor i mars och april 1872 att döma av datumstämplar och daterade brev. I äkta begagnat skick är de därför mycket sällsynta. Det finns i detta sammanhang skäl att uttryckligt varna för de praktiskt taget ogenomskådliga förfälskningar av »Anotado»-påtrycket, som torde utgöra majoriteten av i marknaden förekommande märken av denna serie. Många har försökt men ingen har ännu lyckats ge en fullt säker beskrivning av skillnaderna mellan äkta och falska påtryck. De är hårfina och osäkra på grund av handstämplingen och ofta är det andra omständigheter, såsom avstämplingstid och annat som blir avgörande.

Det är dock säkert felaktigt att som tidigare gjorts gällande påstå, att endast påtryck på märken av »Typ Mexiko» skulle kunna vara äkta. Det har tidigare också betvivlats att andra valörer än 12, 25 och 50 centavos skulle existera med detta påtryck. Sedermera har dock otvivelaktigt äkta helbrev med även 6 centavos påträffats och det finns knappast heller någonting som talar för att inte även den högsta valören, 100 centavos, skulle ha påtryckts.

Hidalgo i profil (1872—74)

Den nya emissionen, fortfarande med porträtt av nationalhjälten Don Miguel Hidalgo men denna gång i profil, har sitt största intresse knutet till den ytterst komplicerade framställningen av den litografiska tryck-

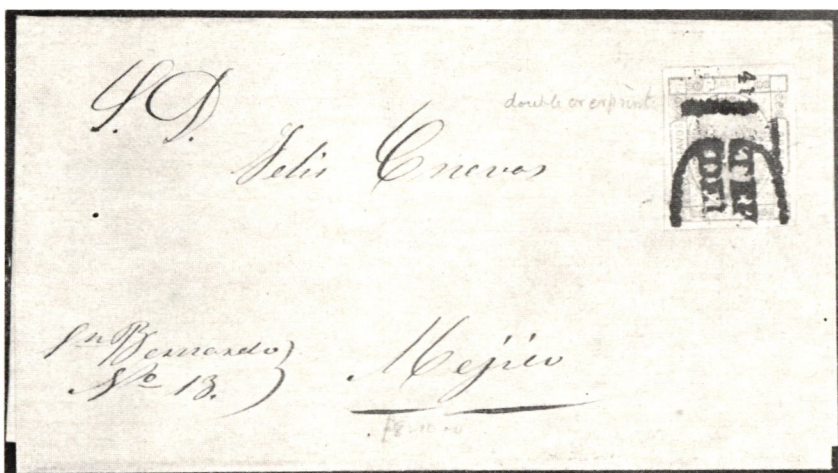
På 1872 års emission bibehölls själva påtrycksystemet men nummerserien för distrikten ändrades.

materielen, delvis beroende på nyheten med ett säkerhetstryck på baksidan bestående av ett moarémönster i blå färg, samt till ett stort antal papperskvaliteter, av vilka ett par har vattentecken i arket. Utom själva konstaterandet av att säkerhetstryck införts som skydd mot förfalskningar faller dock dessa frågor utanför ramen för denna framställning.

43. Distrikten numreras om

Påtrycksystemet blev i princip oförändrat från 1868 års emission liksom påtryckens arrangemang och tekniska utförande. Däremot gjordes en omnumrering av själva distrikten, så att Mexico behöll nr 1 medan de övriga följde i alfabetisk ordning i stället för som tidigare i approximativ storleksordning. Vidare har de små kontor, som i föregående emission visserligen erhållit egna nummer i bokföringen men inte fick dem påtryckta på frimärkena utan på dessa i stället framträdde som »underkontor» till nr 1 Mexico, nu inordnats i påtrycksystemet.

En följd härav är att vissa distriktsnummer, nämligen just dessa småkontors, är ytterst sällsynta. Av nr 17 Guadalupe Hidalgo är sålunda endast ett enda märke känt i begagnat skick (i valören 12 centavos) och dessutom ett litet fåtal obegagnade utan distriktsnamn. Nr 43 Tlalnepantla var ännu 1940 helt okänt i begagnat skick och endast ett par exemplar av den lägsta valören kända, obegagnade och utan distriktsnamn. Sedermera har emellertid ett helt brev med ett trestrip och ett enstaka märke av samma valör dykt upp. De saknar också distriktsnamn och användes tydligen mot reglementet i detta skick.

Brev med 12 c. från det sällsynta distriktet Tepeji del Rio, nr 41, och med den för detta distrikt karakteristiska makuleringen, som förefaller ha gjorts innan frimärket fästes på brevet.

Det bör här kanske påpekas att det här inte är frågan om några mer eller mindre framkonstruerade rariteter utan om genuina sällsyntheter av första ordningen eftersom vid denna tid inga andra märken än de med rätt distriktsnummer var giltiga i resp. distrikt. Påtrycken markerar därför klart skilda emissioner för de olika postdistrikten. Det ger en rätt god belysning åt dessa distriktnummers sällsynthet, om man dessutom nämner att den totala frimärksförsäljningen för budgetåret 1873—74 i det förstnämnda distriktet uppgick till 35:66 pesos och för det sistnämnda till 49:59. Detta motsvarar en genomsnittsförbrukning av endast ett märke av den lägsta eller näst lägsta valören om dagen.

Andra ytterst sällsynta distrikt är nr 13 Cuautitlan, 21 Jilotepec, 32 Otumba, 39 Tacubaya, 41 Tepeji del Rio, 42 Texcoco och 44 Tlalpam, det sistnämnda med en total årsförsäljning på 33:17.

Liksom under föregående emission får några smärre distrikt dela nummer. Sålunda har både Campeche och Isla del Carmen nr 5 samt Ciudad Bravos och Tixtla nr 11. Även under denna emission hände det att ett distrikt fick byta nummer, Guanajuato, som först hade nr 18 placerades 1873 sist i raden med nr 52. Anledningen är okänd men var troligen att en större post frimärken med nr 18 kommit i orätta händer.

44. Underkontorsnummer i ett distrikt

Någon motsvarighet till »Typ Mexiko» finns inte i denna emission, inte heller några »Habilitados», då ju märkena var ogiltiga i andra distrikt än som angavs av distriktsnumret, och slutligen inte heller några underkontorspåtryck, eftersom ju de tidigare underkontoren nu hade sina egna distriktsnummer på frimärkena. I dessa avseenden är sålunda 1872 års emission mycket enklare än 1868 års.

Däremot använde ett distrikt en kort tid ett eget system för identifiering av leveranserna till underkontor. Det var nr 15 Durango, som 1872 åter började stämpla siffror på underleveranserna, men det är inte några underleveransnummer av samma typ som under kejsartiden, utan man har anknutit till det nya påtryckssystemet, så att varje underkontor fått ett fast nummer. Dessa är:

Nr 1 Cuencamé

- » 2 Mapimi
- » 3 S. Juan de Guadalupe
- » 4 Mineral del Oro
- » 5 Ej identifierat
- » 6 Nazas

Nr 7 Indé

- » 8 Santiago-Papasquiaro
- » 9 Guanacevi
- » 10 San Juan Heredia
- » 11 Canatlan
- » 12 San Juan del Rio

Det kan nämnas som ett kuriöst exempel på till vilken grad Mexikos frimärken låter sig specialsamlas, att en engelsman vid namn Lafaire i litteraturen är känd för sin specialsamling av dessa underkontorspåtryck, som han alltså utforskat. Han inskränkte alltså sina studier i detta fall inte till en emission eller till ett märke utan till den postala användningen av en emission i ett enda av 52 postdistrikt under en så begränsad tid som tre kvarts år, ty dessa underkontorspåtryck förekommer endast 1872. Och även detta gav säkert mr Lafaire fullt upp av samlarmöda.

45. Leveranser förväxlades

Om namnpåtrycken är endast att nämna, att de liksom tidigare var obligatoriska som kontrollpåtryck och att brott mot reglementet eller slarv i detta avseende blir allt sällsyntare. Begagnade märken utan namnpåtryck påträffas därför mycket sällan, bortsett från det notoriska distriktet Colima, där man fortfarande oftast underlät att stämpla på namnet. Obegagnade märken med endast sifferpåtryck är att betrakta som restupplagor och har ett relativt obetydligt värde, utom för de ovannämnda sällsynta distrikten. Namnpåstämplingen skedde fortfarande för hand utom i Mexico. Kort efter den nya emissionens början ändrade f. ö. huvudstaden påtryck. Man övergav det raka gotiska påtryck, som använts sedan den provisoriska Hidalgoemissionen efter kejsardömet fall, och införde en ny typ med namnet i halvcirkelform.

Även på denna emission förekommer givetvis ett ganska stort antal feltryck av distriktsnummer och årtal. Kuriöst är att frimärksförsändelser ut till distrikten i åtminstone ett par fall tycks ha förväxlats. Sålunda finner man märken från 1872 med Morelias nr 29 påtryckta

De förväxlade leveranserna till nr 29 Morelia med påtryck 31 och till nr 31 Orizava med påtryck 29. T. h. två olika feltryck på leveranser till nr 50 Vera Cruz, nämligen nr 55 och nr 31.

och använda i Orizava, medan märken med Orizavas nr 31 påtryckts och använts i Morelia. På samma sätt gjordes 1874 en förväxling mellan nr 5 Campeche och nr 27 Merida. I dessa båda fall användes faktiskt märken i förbjudna områden, trots att det var belagt med bötesstraff eller t. o. m. fängelse för både säljaren och köparen av frimärkena.

1872 års serie blev inte långlivad. Den avlöstes efter föga mer än två år och förekommer därför endast med årtalen 72, 73 och 74. Om anledningen till bytet efter så kort tid behöver man inte spekulera länge. Den gamla emissionen är visserligen full av primitiv charm för sena tiders filatelister men det är helt förståeligt om samtida myndigheter och allmänhet ansåg den vara något av det sjabbigaste som producerats i genren: ett illa ritat porträtt mot en murrig bakgrund och omgivet av ett myller av lika illa ritade, konventionella ornament. Därtill kom att det primitiva stentryckförfarandet vid denna tid säkerligen inte längre kunde hålla takt med behovet av frimärken.

Graverad serie, beställd i USA (1874—77)

Den nya serien beställdes från American Bank Note Company i New York och utfördes i stålgravyr i detta företags från många länders frimärken välkända, litet opersonliga och okonstnärliga men tekniskt fulländade stil. Arbetet med den nya serien började 1873, mexikanska postverkets cirkulärskrivelse om den är daterad den 20 mars 1874 och från och med den 5 maj avlöste den den föregående serien, som demonetiserades. Efter ett par år överfördes inte bara plåtarna och papper utan även tryckeriarbetarna från New York till Mexico City, där frimärkena i fortsättningen producerades.

Det postala kontrollsystemet, sådant det utövades via påtrycken på frimärkena förblev i princip oförändrat, men i stället uppträdde nya komplikationer i samband med Mexikos inträde i världspostföreningen. Det hör överhuvud taget till den oförlikneliga charmen med Mexikos äldre frimärken att de så omedelbart återspeglar en stor mängd varierande postala förvaltningsproblem.

Märkena utsändes oförändrat med ett sifferpåtryck bestående av fast distriktsnummer och årtal och skulle vid ankomsten till distriktskontoren påstämplas med vederbörande postdistrikts namn för att vara giltiga. Sifferpåtrycket gjordes nu horisontalt ungefär mitt på märket med distriktsnumret till vänster och året till höger. Distriktsnumreringen behölls i stort sett från föregående emission, d. v. s. Mexico hade nr 1 och därefter följde de övriga distrikten i bokstavsordning. De båda distrikten Tlalnepantla och Tlalpam föll ut och i stället placerades Tepic in som nr 42, och Tixtla som nr 44. Tepic var nytt distriktshuvudkontor och hade tidigare varit kretskontor under Guadalajara medan Tixtla tidigare delat nummer med Ciudad Bravos. För-

På 1874 års serie bibehölls både kontrollsystemet och distriktens nummer, men en hel rad nya distrikt kom till och påtrycket placerades horisontellt i två siffergrupper nedanför märkesbildens mitt.

ändringen innebar att Texcoco fick flytta på sig från nr 42 till nr 43, men i övrigt har samtliga distrikt samma nummer som på föregående emission. Man följde t. o. m. föregående emissions schema så slaviskt att Guanajuato erhöll båda de nummer, som distriktet i tur och ordning innehaft under föregående emission, nämligen nr 18 och 52, men endast det sistnämnda synes ha använts.

46. Lång rad nya distrikt

Landet hade emellertid nu återhämtat sig ekonomiskt, vilket bl. a. tog sig uttryck i livligare postförbindelser och nya distrikt tillkom under perioden på löpande band genom utbrytning från tidigare distrikt. Dessa fick nummer i den ordning de tillkom: 53 Cocula, 54 Ciudad Guzman, båda från Guadalajara, 56 Parral från Chihuahua, 57 Tehuacan från Puebla, 58 Tuxpan från Vera Cruz, 59 Tula de Tampas från Ciudad Victoria och 60 Zamora från Morelia. Två distrikt fick nya nummer på samma sätt som tidigare skett med Guadalajara 1869 och Guanajuato 1873. Dessa var nr 10 Cordova som erhöll nr 61 och Tepic, ett av de nya distrikten som först fått nummer 42 men troligen nästan omedelbart erhöll nr 55, eftersom endast något enda märke är känt med nr 42.

Inga frimärken har påträffats med nr 17 Guadalupe Hidalgo (?), 41 Tepeji del Rio, 43 Texcoco och 44 Tixtla och endast något eller några få märken från 21 Jilotepec och 32 Otumba. Ett ensamt fall av under-

kontorspåtryck har rapporterats, nämligen från nr 46 Toluca med extra namnpåtryck Ixtlahuaca. Ett stort antal feltryck av sifferpåtrycket existerar och från många distrikt finns en hel rad med olika typer av namnpåtrycket.

Med de påtryck som här omtalats existerar serien med årtalen 74, 75, 76 och 77.

Hidalgo och Diaz (1878—83)

47. Utlandsportot vållar komplikationer

Från 1878 och fram till kontrollsystemets slutliga slopande den 1 okt. 1883 gjordes ytterligare två större förändringar i påtrycken. Hur de tar sig ut på frimärkena är naturligtvis välbekant men innebörden är ännu något dunkel och i varje fall inte dokumentariskt klarlagd. Över huvud taget har denna emission varit i rätt hög grad försummad av filatelisterna, som utan tvivel funnit tillräckligt mycket att studera och klarlägga ifråga om de tidigare emissionerna. Det kan sägas vara typiskt att då den mexikanske storsamlaren Larranaga hösten 1957 sålde huvudparten av sina enorma samlingar, så behöll han 1874—82 års emissioner för att ägna dessa ett mera koncentrerat studium.

En hel del gott förarbete har emellertid gjorts, fastän det nästan uteslutande ligger före 1920 och väsentligen ägnats de även för dessa emissioner rikhaltiga pappersvariationerna. Så mycket tycks stå utom allt tvivel att de senare förändringarna sammanhänger med Mexikos inträde i världspostunionen 1 mars 1879, och en höjning av utlandsportot 1878.

Då frimärkena infördes 1856 lämnades utlandsförbindelserna åsido i de nya taxorna. Portot kunde betalas med frimärken till vederbörande hamnstad varefter den fortsatta transporten på mestadels franska, men även engelska fartyg betalades till rederiernas ombud, vilka markerade betalningen med stämplor. Efter några år ansågs det mera praktiskt att för den vidare transporten från hamn till utlandet använda de engelska postkontor, som på denna tid fanns överallt i världen och även i Mexiko. Ett mycket livligt anlitat brittiskt postkontor var förlagt till den relativt lilla hamnstaden Tampico och ett annat till Vera Cruz. Det är emellertid tvivelaktigt om det sistnämnda utnyttjades,

då engelska märken med den speciella stämpeln för Vera Cruz, C 64, tycks vara okänd trots att flera märken med denna stämpel figurerar i olika kataloger. Det stängdes enligt officiella uppgifter 1874, medan det brittiska postkontoret i Tampico, C 63, inte stängdes förrän 1876.

48. Utlandsserie med förhinder

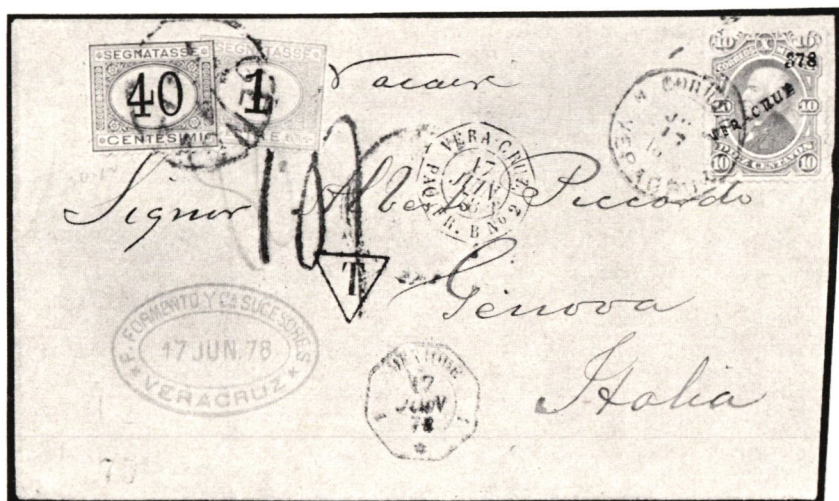
Man noterar att Mexikos inträde i världspostunionen, varigenom landets egna frimärken skulle godtas som betalning för hela transporten till adressater i andra länder, börjar förberedas kort därefter och kanske var aktuell redan vid denna tidpunkt. Postmyndigheterna hade tänkt sig, att den kurserande serien skulle inskränkas till att vara giltig för inhemsk post, medan en särskild serie i överensstämmelse med unionens bestämmelser om särskilda färger för vissa postklasser, etc. skulle utges för post till utlandet.

Den andra periodens märken med ny sifferserie för distrikten och sifferpåtrycket sammanfört till en grupp, först under en kort tid nedtill på märkena (de båda märkena längst t. v.), sedermera upptill med undantag för Mexico, som hela tiden hade sifferpåtrycket nedtill (märket t. h.)

Inskränkningen i 1874 års märkens giltighet markerades dels genom en omnumrering av distrikten, så att de nu i stort sett kom i omvänd bokstavsordning men med Mexico sist, dels också genom en förändring av sifferpåtrycket på så sätt att de båda siffergrupperna för distriktsnummer och årtal sköts samman till en enda siffergrupp nedtill på märket. Vidare växlades typsnitt från en fet till en mager siffertyp. Först utgavs på detta sätt endast 10 centavos svart, men småningom följde även de övriga valörerna. De bär alla årtal 78.

Emellertid inträffade, som flera gånger förr, att den nya serien för post till utlandet blev försenad. Lagren av märken med det gamla påtrycket i två siffergrupper och med universell giltighet började ta

Brev från Vera Cruz till Genua otillräckligt frankerat med 10 c. gul, påtryck upptill, varav framgår hur inrikesmärkena efter hand måste friges för utlandspost. Detta gäller endast märken med årtal 78.

slut och småningom måste man uppge inskränkningarna för det nya påtrycket och tillåta att även dessa märken användes för utlandspost. Först släppte man efter för 10 centavos svart men tryckte då i stället om valören i senapsgul färg för enbart inrikes bruk. Efter hand måste dock alla valörer i serien släppas fria. Även 10 centavos senapsgul, som till yttermera visso ytterligare markerats för inrikesbruk genom att siffergruppen placerats upptill, måste offras, varvid färgen för inrikes post ändrades till rödorange.

Man måste räkna med att alla märken med årtal 78 till slut kom att bli giltiga även för utrikes post.

49. Den sista förändringen

Då den nya serien äntligen kunde sättas i bruk den 1 mars 1879, hade man utom för Mexico City övergått till att placera siffergruppen för distriktsnummer och årtal upptill på märkena, först i mitten men sedermera närmare högra hörnet. I detta skick och med årtal 79 var alla märken av den gamla typen giltiga endast för inrikes post medan den nya serien med porträtt av president Diaz var giltiga för post till utlandet.

1879 utkom äntligen den speciella utlandsserien med porträtt av president Diaz, varvid påtrycken helt anslöts till den ordning som gällde för den samtida serien för inrikes post. (t. v.) Den sista serie som försågs med kontrollpåtryck var tre kompletteringsvalörer i en ny siffertyp. (t. h.)

Distriktsnumreringen var densamma som införts 1878 med distrikten i omvänd bokstavsordning och Mexico sist med nr 54. En rad av de smådistrikt, som tidigare knappast haft någon omsättning alls har nu försvunnit och uppgått i andra. I tre fall förekommer två olika namn för samma distriktsnummer, men det beror nu inte längre på att flera distrikt delade nummer utan på att huvudkontoret under perioden flyttade till en större stad inom distriktet. Nr 4 var sålunda från början Ures men flyttades redan 1879 till Hermosillo, nr 32 var Jilotepec ända till emissionens sista år, 1883, då kontoret flyttades till Soyaniquilpam och nr 44 Cocula flyttades 1882 till Mascota. Även i denna emission fick ett kontor nytt nummer i slutet av serien, nämligen Colima som först hade nr 49 men 1882 erhöll nr 55.

Disciplinen när det gällde påstämpling av distriktsnamn började under denna period upplösas. Begagnade märken utan namn förekommer oftare än någon gång sedan de båda första Hidalgoserierna. Obegagnade utan namn är ännu vanligare och är restupplagor. I övrigt var det under denna tid, 1879—83, som fantasirikedomerna ifråga om namnpåtrycken florerade som allra livligast. De flesta distriktsnamn förekommer i ett stort antal typer, många specialkomponerade med varierande bokstavsstorlekar i en och samma stämpel. Rekordet torde slås av Guanajuato med nio olika påtryck i alla möjliga fasoner och sju olika färger.

I inrikkesserien kan man påträffa något enstaka exemplar av »Habilitado» på 25 centavos, men eljest förekommer där inga abnorma företeelser ifråga om påtrycken. På den utländska serien däremot med porträtt av Diaz, förekommer dels ett mycket stort antal »Habilitados»

Habilitados på utlandsserien. T. v. ett märke som först levererats till Queretaro med nr 1981 och därefter till Toluca med 982. I mitten ett märke som först sänts till Mexico City med nr 5482 och därefter till Puebla med nr 2082. T.h. 25 c. med nr 2079 och underleveransmarkering A (strax under nollan).

av 1, 2, 5, 10 och 100 centavos. De avviker från dem, vi tidigare känner från 1868 års serie, i så måtto att nu själva distriktsnumret påtrycktes en andra gång för det nya distriktet. Det andra nummerpåtrycket är i röd färg, vilket gör dessa »Habilitados» ganska iögonfallande.

Vidare förekommer på Diaz-serien underleveranspåtryck på märken från nr 20 Puebla. De är av samma art som de vi tidigare mött på märken från Durango av 1872 års serie, d. v. s. varje underkontor hade en fast markering, som i detta fall bestod av bokstäver från A till H.

Diaz-serien för utlandsfrankering kompletterades 1882 med märken i nya valörer och färger samt med märken i de låga valörerna 2, 3 och 6 centavos i ny typ med en stor siffra i mitten. Dessa erhöll samma distriktsnummer- och namnpåtryck som övriga märken under perioden.

En liten förändring gjordes i påtrycket under dessa emissioners sista år 1883, då en obetydligt större typ av siffror användes än under åren 79, 80, 81 och 82. Antalet feltryck av sifferkombinationerna på de båda sista samtida serierna är mycket stort.

50. Kontrollsystemets slopande

Med denna emission är vi framme vid slutet av det unika och lika varierande som komplicerade mexikanska kontrollsystemet genom påtryck. Från den 1 okt. 1883 avskaffades denna form av kontroll efter att ha använts under 27 år och på elva emissioner. Samtidigt trädde en ny taxa för inlandsportot i kraft varigenom det inte längre blev nödvändigt att använda skilda serier för inrikes- och utrikespost.

Sedan kontrollpåtrycken avskaffats den 1 okt. 1883 användes frimärkena några månader utan påtryck. Ett brev från Morelia av den 17 mars 1884 med 4 c. utan påtryck och 6 c. uppenbarligen från en rest med kontrollpåtryck 2483 (här omvänt) men enligt de nya reglerna utan distriktpåtryck.

Under någon tid — till dess en helt ny frimärksemission blev färdig — användes de båda sista serierna utan något påtryck alls, som de frimärken vi är vana vid från alla andra länder. Det är ju klart att gamla vanan på sina håll satt i, så att man då och då påträffar ett påstämplat distriktsnamn inte bara på de här nämnda opåtryckta resterna av 1874 och 1879 års serier utan även på de närmast efterföljande. De blir emellertid allt sällsyntare och det stora intresse, som på grund härav tillmäts dem ter sig rätt ihåligt sedan påtrycken inte längre hade någon postal funktion att fylla.

Rekommenderade brev

I denna skildring av det mexikanska postkontrollsystemet sådant det tog sig uttryck på frimärkena, har flera gånger snuddats vid förvaltningsproblem och speciella egenheter och funktioner, som har stort intresse vid studiet av Mexikos äldre posthistoria, men som här måst lämnas därhän. Avslutningsvis skall endast nämnas en från själva kontrollsystemet helt fristående egenhet, därför att den avsatt så påtagliga spår i det filatelistiska samlingsmaterialet.

Typisk framsida av en värdeförsändelse med den avlånga rekommendationsstäm-
peln. På baksidan finns adressatens namn i hans egen handskrift som kvitto på
försändelsen.

Det gäller kvitteringen av rekommenderade försändelser, som skedde på så sätt att brevet eller kuvertets adressida sprättades loss, varefter mottagaren kvitterade försändelsen på baksidan av denna adressida. Följden är att det helt enkelt inte existerar några »helbrev» av rekommenderade mexikanska försändelser utan endast framsidor, vilka på ena sidan har frimärkena med sina särskilda rekommendationsstämplor samt adressen och på baksidan samma namn i mottagarens egen handskrift

Dessa kvitton återställdes av postverket till avsändaren och om denne inte kunde anträffas, så arkiverades de hos posten, som bevis på att försändelsen levererats till rätt adressat.

Tabell över distrikt och distriktsnummer 1868—83

Nr 1868—72	Nr 1872—74	Nr 1874—77	Nr 1878—83
1 Mexico	1 Mexico	1 Mexico	1 Zamora
+Apam	2 Acapulco	2 Acapulco	2 Zacatecas
+Chalco	3 Aguascalientes	3 Aguascalientes	3 Vera Cruz
+Cuautitlan	4 Apam	4 Apam	4 Ures (78-79)
+Soyaniquilpam	5 Campeche	5 Campeche	4 Hermosillo (79-83)
+Tacubaya	5 I. del Carmen	5 I. del Carmen	5 Tulancingo
+Texcoco	6 Chalco	6 Chalco	6 Tula de Tampas
2 Vera Cruz	7 Chiapas	7 Chiapas	7 Tula
3 Guadalajara (68-69)	8 Chihuahua	8 Chihuahua	8 Tuxpan (Tuspan)
4 Puebla	9 Colima	9 Colima	9 Toluca
5 S. L. Potosi	10 Cordova	10 Cordova (74-?)	10 Tehuacan
6 Guanajuato	11 Tixtla	11 C. Bravos	11 Texcoco
7 Monterey	11 C. Bravos	12 C. Victoria	12 Tepic
8 Mazatlan	12 C. Victoria	13 Cuautitlan	13 Tlaxcala
9 Matamoros	13 Cuautitlan	14 Cuernavaca	14 Tampico
10 Morelia	14 Cuernavaca	15 Durango	15 Tacubaya
11 Colima	15 Durango	16 Guadalajara	16 Tabasco
12 Queretaro	16 Guadalajara	17 (G. Hidalgo?) ¹	17 San Luis Potosi
13 Zacatecas	17 G. Hidalgo	18 Guanajuato ²	18 Saltillo
14 Jalapa	18 Guanajuato (72-73)	19 Huejutla	19 Queretaro
15 Tulancingo	19 Huejutla	20 Jalapa	20 Puebla
16 Toluca	20 Jalapa	21 Jilotepec ²	21 Pachuca
Tlalpujahua	21 Jilotepec	22 Lagos	22 Orizava
+Ixtlahuaca	22 Lagos	23 La Paz	23 Oaxaca
17 Pachuca	23 La Paz	24 Maravatio	24 Morelia
18 Orizava	24 Maravatio	25 Matamoros	25 Monterey
19 Merida	25 Matamoros	26 Mazatlan	26 Merida
20 Cordova	26 Mazatlan	27 Merida	27 Mazatlan
21 Chihuahua	27 Merida	28 Monterey	28 Matamoros
22 Durango	28 Monterey	29 Morelia	29 Maravatio
23 Oaxaca	29 Morelia	30 Oaxaca	30 La Paz
24 Cuernavaca	30 Oaxaca	31 Orizava	31 Lagos
25 Acapulco	31 Orizava	32 Otumba	32 Jilotepec (79-83)
26 Campeche	32 Otumba	33 Pachuca	32 Soyaniquilpam (83)
26 I. del Carmen	33 Pachuca	34 Puebla	33 Jalapa
27 La Paz (68-70)	34 Puebla	35 Queretaro	34 Parral
27 Campeche (71)	35 Queretaro	36 Saltillo	35 Huejutla
28 Chiapas	36 Saltillo	37 S. L. Potosi	36 Guanajuato
29 C. Victoria	37 S. L. Potosi	38 Tabasco	37 Guadalajara
29 Tula de Tampas	38 Tabasco	39 Tacubaya	38 Durango
29 Camargo	39 Tacubaya	40 Tampico	39 Chihuahua
30 Saltillo	40 Tampico	41 (Tepeji) ¹	40 Chiapas
31 Ures	41 Tepeji d.Rio	42 Tepic	41 Chalco
32 Tixtla	42 Texcoco	43 (Texcoco) ¹	42 Cordova
33 Huejutla	43 Tlalnepantla	44 (Tixtla) ¹	43 C. Guzman
34 Maravatio	44 Tlalpam	45 Tlaxcala	44 Cocula (78-82)
35 Tula	45 Tlaxcala	46 Toluca	44 Mascota (82-83)
36 Aguascalientes	46 Toluca	47 Tula	45 Cuernavaca
37 Lagos	47 Tula	48 Tulancingo	46 Cuautitlan
38 Tabasco	48 Tulancingo	49 Ures	47 Ciudad Victoria
39 Tampico	49 Ures	50 Vera Cruz	48 Ciudad Bravos
40 Tlaxcala	50 Vera Cruz	51 Zacatecas	49 Colima
41 Guadalajara (69-72)	51 Zacatecas	52 Guanajuato	50 Campeche
+Cocula	52 Guanajuato (73-74)	53 Cocula	51 Apam
		54 C. Guzman	52 Aguascalientes
		55 Tepic	53 Acapulco
		56 Parral	54 Mexico
		57 Tehuacan	55 Colima
		58 Tuxpan	
		59 Tula de T.	
		60 Zamora	
		61 Cordova (?-77)	

Siffror inom parentes hänvisar till årtal. ¹) Okänt. ²) Ett exemplar rapporterat (före 1900).

LITTERATURFÖRTECKNING

Det grundläggande arbetet för kännedom om Mexikos posthistoria, egendomliga postala kontrollsystem och klassiska frimärken i allmänhet är S. Chapman: *The Postage Stamps of Mexico 1856—1868*, New York (Collectors Club), 1926. För kännedom om stämplarna, som ofta är ensamt avgörande för indentifieringen av frimärken, är standardverket W. T. Wilson: *The Postmarks of Mexico 1856—1872*, Birmingham 1927. Både dessa arbeten är numera praktiskt taget oåtkomliga.

Utöver dessa och det nedan upptagna större arbetet av de Smeth och de Fayolle finns ett litet antal numera i stora delar föråldrade studier i bokform samt ett oerhört antal artiklar utspridda över all världens filatelistiska tidskrifter. I allmänhet behandlas i dessa studier och artiklar endast mycket begränsade avsnitt av det väldiga forskningsområde, som Mexikos frimärken och postala administration utgör, men i de flesta finner man värdefulla detaljuppgifter blandade med missuppfattningar och mer eller mindre fritt konstruerade teorier.

För ovanstående artikel har utöver den egna samlingen i huvudsak använts följande arbeten och artiklar:

- Allmänt och 1856—1872 års emissioner: De Smeth och de Fayolle: *Les Premières Émissions du Mexique, 1856—1874*, Yvert & Cie, Amiens 1935.
- 1874 och 1879 års emissioner: J. Brace Chittenden: *Mexico. Issue of 1874—1883*. New York (Collectors Club), 1918.
- Historia: Abr. Odfjell: *Some notes on local historical and political events in Mexico 1955—1867*. The London Philatelist 1935, s. 206.
Calvert Stier: *Mexico. The First Issue 1856—1861*. The Collectors Club Philatelist, Vol. XXXIII, nr 4. 1954.
- »Splits» och »Sello Negro» Calvert Stier: Som ovan.
A. L. Terego: *Bisects. Mexico First Type*. The American Philatelist, Vol. 43, nr 11. 1930.
- Örnemissionen: T. W. Hall: *Mexico*. A Paper read before the RPSL. The London Philatelist, 1936, s. 75.
- 1867—68 års provisorier: A. Philipp Mendoza: *Mexico—Its Provisionals, 1867—68*. The American Philatelist, Vol. 49, nr 9. 1936.
A. Philipp Mendoza: *Mexico—Its Provisionals 1867—1868*. The London Philatelist, 1946, s. 52.
- 1868 års emission: S. Chapman: *Mexico, 1868 Issue*. The London Philatelist, 1937, s. 230.
- 1868, typ Mexiko. J. H. Barron: *The 1868—72 Issues of Mexico, overprinted exceptionally, at Mexico City*. The London Philatelist, 1933, s. 280.

Illustrationerna är hämtade ur författarens samling utom i några få fall, där detta särskilt anmärkts i underskrifterna.